REVISTA

orfeó català

MÈXIC

SEGONA ÈPOCA / NÚM. 35 / PRIMAVERA-ESTIU DE 1997

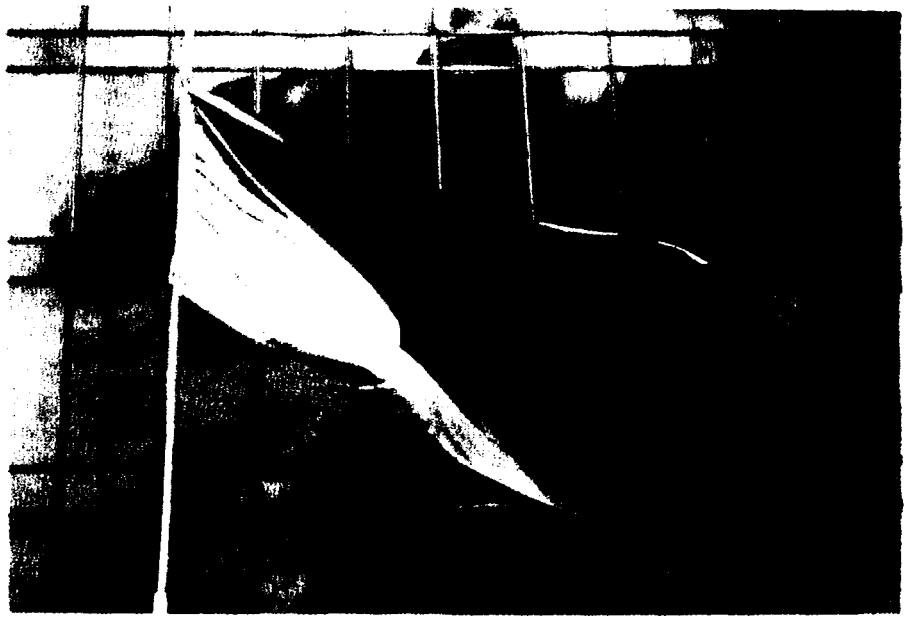

Assegurem la qualitat

Des de 1864 assegurem la qualitat del nostre servei amb una gestió eficaç a través d'una **extensa xarxa d'oficines** i agents professionals.

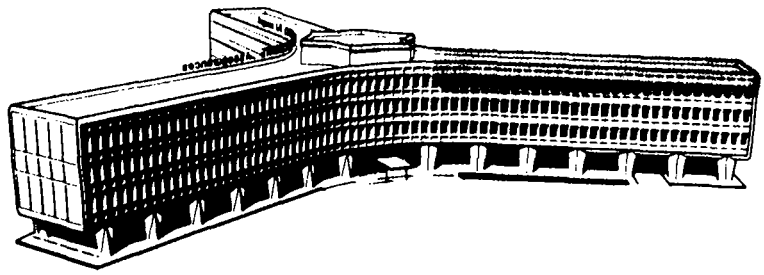

Assegurances CATALANA OCCIDENT

Asseguradors des del 1864

Oficines Centrals Edifici CATALANA OCCIDENTE. Av. Alcalde Barnils. Tel. (93) 582 05 00
Télex 93873. Telefax (93) 582 06 41. Apartat 29. 08190 SANT CUGAT DEL VALLÈS (Barcelona)

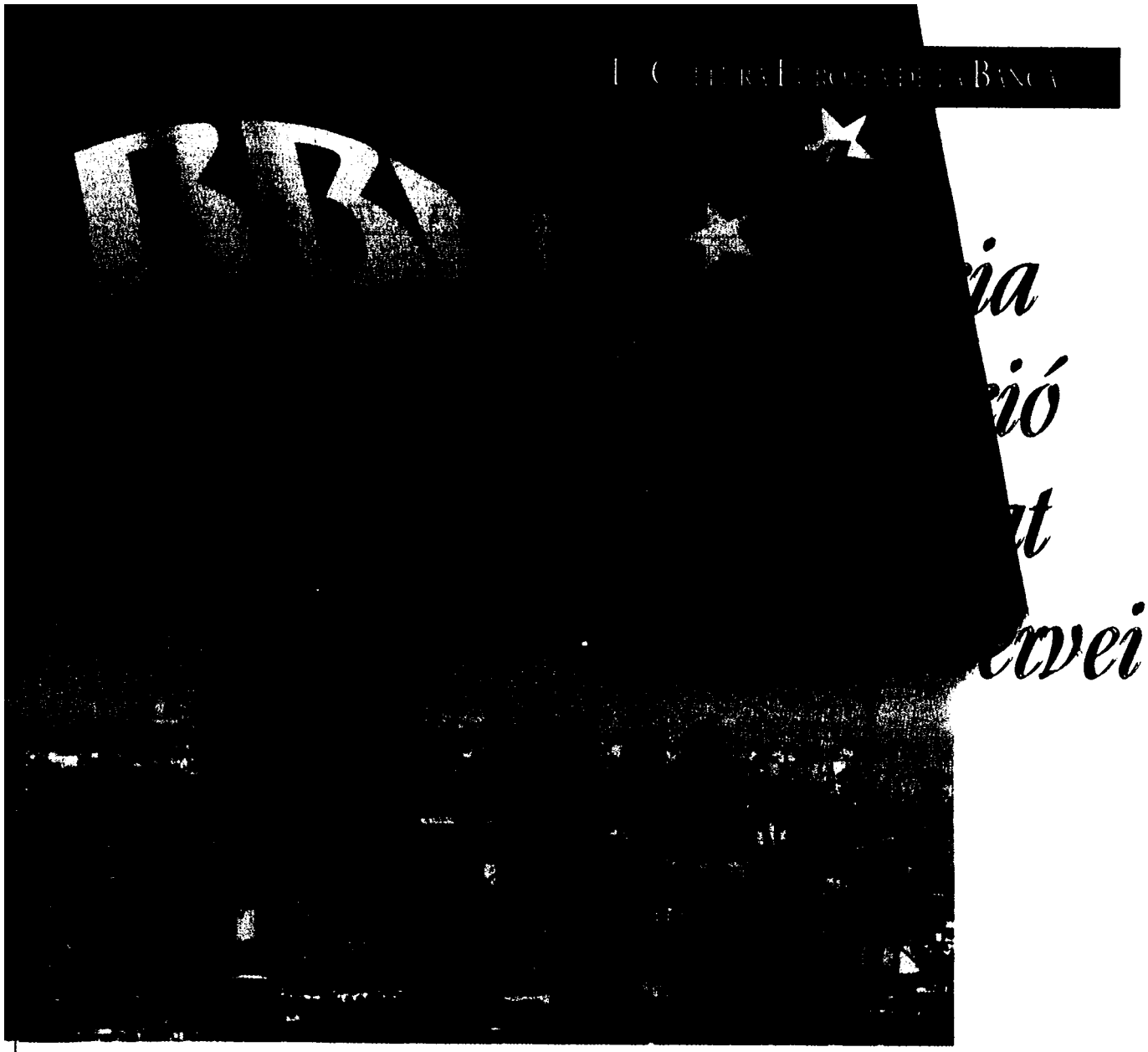

MULTIBANC MERCANTIL PROBURSA ES CONVERTEIX EN EL BANC BILBAO VIZCAYA

La cultura europea de la banca ha arribat a Mèxic. Perquè a partir d'ara, Multibanco Mercantil Probursa s'incorpora al Grup Financer espanyol B.B.V. un dels més grans a nivell internacional, i es converteix en el Banc Bilbao Vizcaya, per tal d' oferir a Mèxic la solidesa i els serveis de la millor Banca Mundial del Món: Banc Bilbao Vizcaya. Una nova cultura bancaria al vostre servei.

GRUP DE B.B.V.
- 150 ANYS D'EXPERIÈNCIA.
- PRESENT A 30 PAÏSOS.
- MÉS DE 3.500 OFICINES
- 8 MILIONS DE CLIENTS.
- 95 MIL MILIONS DE DÒLARS EN DIPÒSITS.
- COTITZA A LES PRINCIPALS BORSES DEL MÓN.

BBV

★ BANCO BILBAO VIZCAYA

UNA NOVA CULTURA BANCARIA

La cultura es mereix el nostre màxim interès

Potenciar la cultura és potenciar la creativitat, la convivència, el progrés, i tot allò que enriqueix una societat moderna i avançada.
Al Banc Sabadell, la cultura ens mereix el màxim interès.

Banc Sabadell

SEMPRE A PROP SEU, PER MOLT LLUNY QUE ESTIGUI

701 Brickell Ave., Suite 1750, Floor 17Th., 33131 Miami, Florida, E.U.A.
Tel. (95) 305 350 1200 Fax (95) 305 350 1215

Compartim amb vostè el seu interès per Mercedes

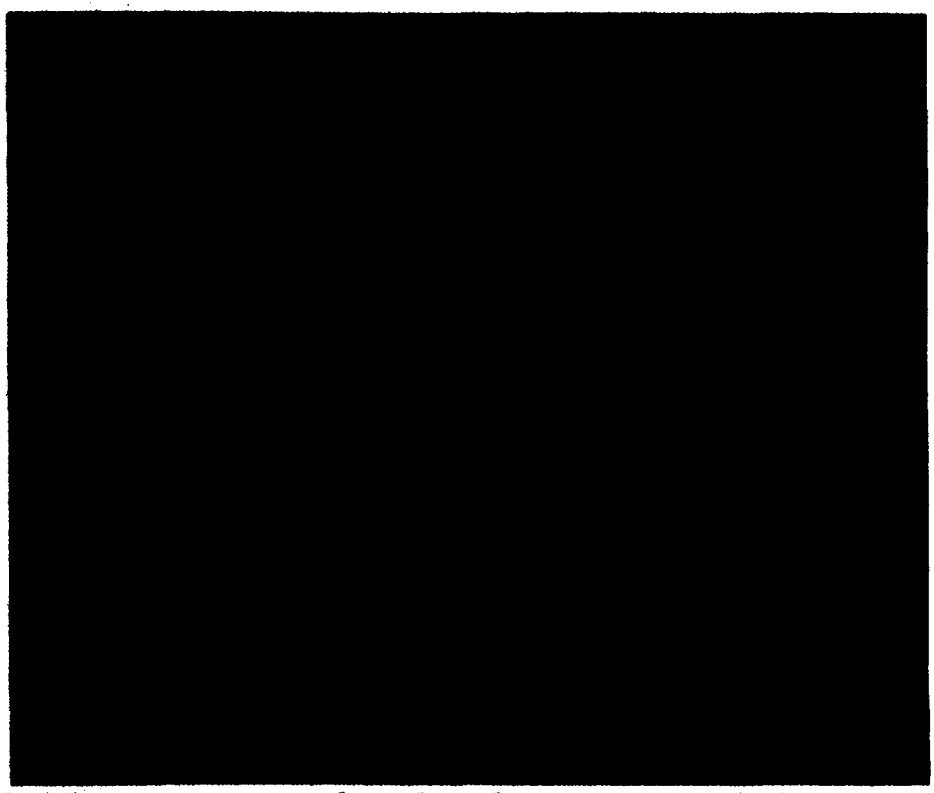

Agafi el camí més fàcil i directe per adquir el seu!

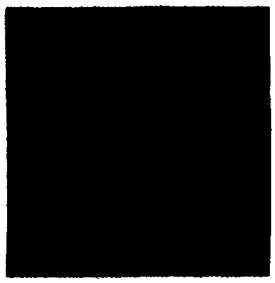

Sabem que està desitjant conduir el seu Mercedes ara mateix. Per això, a Arrendadora Mercedes-Benz treballem en perfecta coordinació amb la nostra xarxa de distribuidors per a que disposi del seu automòbil en el mínim de temps possible.,

Som especialistes en arrendament financer d'automòbils Mercedes. Si vostè busca una solució a la seva mida, diguin's on vol anar i trobarem el camí.

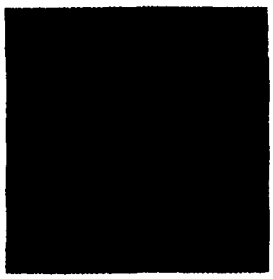

Adquireixi el seu automòbil Mercedes amb un dels arrendaments financers més atractius del mercat: TIIE* + 2.5 % i una paga-i-senyal mínima del vint per cent més gastos d'apertura.

Pregunti al seu distribuidor per Arrendadora Mercedes-Benz, i faci la seva compra de la manera més senzilla i còmoda. O, si ho prefereix, també li oferim plans d'arrendament pur.

** Tassa d'interès interbancària d'equilibri.*

Arrendadora
Mercedes-Benz

Per a major informació, truqui al 91(5) 540 91 92

REVISTA DE L'ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC

Director
Martí Soler Vinyes

Consell Editorial:
Bartomeu Costa-Amic,
president
Manuel R. Gaya i Canalda
Ramon Palazon i Bertran †
Rodolf Santamaria i Playà
Josep Vidal i Aluja

Col·laboradors:
Rosa Maria Duran i Gili
Ana Maria Palazon
Ferran Andreu i Rodríguez
Josep Ribera i Salvans
Pau Ruiz i Gusils

Disseny i art:
Ramon Andreu i Dalmau
Jaume Soler Frost

ORFEÓ CATALÀ DE MÈXIC, A.C.
CONSELL DIRECTIU ANY 1997
President
Bartomeu Costa-Amic
Vice-president
Rodolf Santamaria i Playà
Secretari
Carles Gerhard i Hortet
Vice-secretari
Rosamar Gómez i Moliné
Tesorer
Josep M. Mendizabal i Cornudella
Comptador
Josep Nadal i Laonor
Bibliotecària
Rosa M. Duran i Gili
Vocals
Carles Bohigas i Bosch
Lluís Manuel Fernández i Navarro
Àngel de Grau i Gebelli
Marcel·lí Perelló i Valls
Blanca Martínez de Pujol

Administradora:
Magdalena Úrsul i Solanes †
Marcela Zárate

Redacció i Administració:
Marsella 45, Colonia Juárez
06600 MÈXICO, D. F.
Telèfons: 207 51 14/525 09 25
Fax: 207 9310

IMPRESO EN MÉXICO POR
Grupo Edición, S. A. de C. V.

SUMARI

NARRATIVA
La mort del Minotaure. Perseu, per Anna M. Palazon [7]

HOMENATGE
Joan Coromines i els topònims Calamot i Bergelí, per Martí Soler i Vinyes [9]

HISTÒRIA
Los españoles republicanos y la política mexicana de asilo, per Margarita Carbó [13]

L'EXILI
Uns mesos a França, per Maria Teresa Espriu [20]

EDUCACIÓ
Metacognició, per Rosamar Gómez i Moliné [22]

VISITA
El president Pujol a Mèxic, el febrer de 1997, per Rodolf Santamaria Playà [25]
Altres actes (l'agenda oficial), [28]

ACTIVITATS
Aplec de primavera i trobada amb els amics de Jilotepec, per Rosamar Gómez i Moliné [31]

DES DE CATALUNYA
La normalització lingüística: vista des d'un institut de batxillerat de Santa Coloma de Gramenet [33]

QUADERN D'APUNTS
Les *Notas catalanas* de Justo Sierra, per Josep Ribera i Salvans [38]

REMEMBRANCES
Del carrer Balmes a la plaça Catalunya, per José María Murià [42]

PORTADA: Llorens Artigas, *Vasos en gres* [de Pierre Courthion, *Llorens Artigas*, fotografies de F. Català-Roca, Barcelona, Ediciones Polígrafa, 1977.

NARRATIVA

La mort del Minotaure

ANNA M. PALAZON

Coneixia tots els passadissos, tots els racons, totes les pedres. Cada dia la mateixa rutina: llevar-se, caminar, seguir les giragonses dels corredors, menjar i dormir. Dormir, somniar; el somni el duia a un món viu, però de mica en mica els somnis s'anaren espaiant cada vegada més. Ara dormir era fugir al no res, i despertar era entrar de nou al no res de la vetlla.

Des del començament assumí el seu fet. D'antuvi sabé que els jocs de llum i color de la sorra i el cel, i les transmutacions dels núvols, li eren prohibits.

Un dia, qui sap quan, en el seu vagabundejar descobrí una cambra on la negror esdevenia penombra. Fugí, va fugir d'aquell lloc, ferit pel record de la flaire del vent tebi acaronant-li la pell, del color de les flors, del gust d'herba tendra. No gosà entrar-hi, ni mai més no s'hi va atansar.

En els primers temps gaudí del menjar que li escalfava el cos, fruïa la somnolència de la digestió, malgrat que a la boca li quedés un regust de florit. A hores d'ara menjar era una obligació inconscient que no podia abandonar, i sols s'assabentava del gust llefiscós del llim i de la pudor del podrimener.

Esgarips de terror, crits suplicants envaïren el laberint. El Minotaure corregué vers ells però li semblà que callaven i s'aturà. Els crits i plors de desesperació i angoixa encara hi eren i venien de la cambra semi il.luminada. Dubtà. A dalt se sentia música de pífols i panderos. Corregué brufolant fins a l'entrada de la cambra i veié per terra els cossos esclafats de formosos donzells, mentre que d'altres s'arrossegaven adolorits. La música s'anava fent més i més forta, esmorteint els xiscles d'esfereïment i dolor. Va escapar-se'n terroritzat. Al fugir no va veure una parella de joves que s'esmunyia del monstre i va topar contra ells. Un gemec esmorteït i el cruiximent dels ossos al trencar-se. Se li regirà l'estómac però no s'aturà. Corregué i corregué fins la cambra més llunyana, va vomitar, bramà, es llançà contra les parets i plorà. Plorà fins esgotar-se. En el somni aparegueren joves, quasi nens, desplomant-se, i despertà anguniós. Per molts dies no va poder conciliar el son i trotava d'un passadís a l'altre braolant i bramant, sense poder-se treure del magí les cares dels set donzells i les set donzelles sacrificades.

Passà el temps i, encara que els malsons no desaparegueren del tot, va recuperar la calma, si bé el gust de florit es va tornar més agre i la pell se li va fer més sensible a la humitat. Havien passat vuit anys quan tornà a sentir la música de pífols i panderos. Va córrer vers la cambra del sacrifici cridant embogit, NO, NO...! Però de la gola sols li sortien brams esgarrifosos que augmentaven el martirí de les víctimes. El Minotaure tornà a passar per la mateixa angoixa i desesperació de l'altra vegada. Els homes que l'havien empresonat li endinyaven, cada cicle estel.lar, un turment més: escoltar la música que anunciava l'espaventosa mort de catorze joves sacrificats per res.

Va aprendre el dia i l'hora de la matança i se'n

anava a la sala més amagada on, amb brams, udols i guitzes tractava d'apagar els crits dels donzells, tal i com ho feien els homes amb la música de pífols i panderos. Alguna vegada arribà a trobar-se, després de dies, amb joves o donzelles famèlics i embogits, caminant pels sinistres passadissos del laberint. Els matà a tots.

Ja s'atansava un nou sacrifici. Sense angúnia, sense pressa, ple de fàstic, es retirà a la cambra més llunyana i s'ensorrà en el son del no res. Unes passes el despertaren. Davant seu hi havia un jove ben plantat, amb una llarga corda lligada a la cintura. El jove brandà l'espasa i el Minotaure somrigué i acotà el cap.*

Perseu

Perseu fou un inconscient, anant amunt i avall amb el cap de la Gorgona. Amb el barret i les sandàlies manllevades a Hermes, no tingué dificultat en dona-li la volta al món. Dracs, sirenes, centaures, sàtirs, quimeres, serps emplomallades, herois i enamorats, tots quedaren convertits en pedra.

Va ésser una temporada difícil: la gent es ficava dins de casa, tancaven portes i finestrons amb pany i forrellat, i no en sortien fins estar ben segurs que s'havien escapolit de la mirada de la Gorgona.

Tanmateix i gràcies a ell, ja no hi ha cap perill en els boscos, ni els marins temen el cant de les sirenes, ni hi ha herois que vencin dracs, ni humans que lluitin amb gegants. Ara ja tot es preveu, i els ordinadors ens diuen què fer i com fer-ho.*

Homenatge nacional a Heribert Barrera, Barcelona, 21 de juny de 1997, que tingué lloc a l'Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya, a Monjuïc.
A la fotografia, d'esquerra a dreta, Manuel R. Gaya, Joan Claret, president del Centre Català de Toulouse, Heribert Barrera, Josep M. Ibàñez, president del Centre Català de Londres "Els Segadors", i Gabriel Ventosa.

Joan Coromines i els topònims Calamot i Bergelí

MARTÍ SOLER-VINYES

El meu interès per la toponímia (i la posterior admiració irrestricte per Joan Coromines, des d'aquestes llunyanes terres mexicanes), parteix del descobriment paulatí de les terres de l'Altiplà amb els seus noms en principi impronunciables i que poc a poc et van mostrant les seves entranyes. (¿Qui, català de Mèxic, no ha fet la facècia de comparar els múltiples Atotonilco ["lloc de l'aigua calenta"] amb les nostres múltiples Caldes?)

La mort de Joan Coromines em transporta doncs a aquells anys d'intens excursionisme (temps ha!) durant els quals començàvem a endinsar-nos en el coneixement de la toponímia. La de la zona de l'Altiplà, gairebé purament nahua, ens deixava atabalats amb els seus trencaclosques plens de grups *-tl-* i del que després descobrírem que no eren *ll* sinó *l* geminades.

Recordo les discusions que tenírem els amics respecte del nom propi de la "nostra" muntanya, companya quinzenal o setmanal a voltes de les nostres excursions, aquest volcà Iztaccíhuatl (o "Dona Blanca") que per ací i per allà semblava dir-se Ixt(l)acíhuatl (o "Dona Adormida o Ajaçada"), fins que algun estudiós del nàhuatl es remontà a la història i revisqué la *z*. Recordem ací que la figura de la muntanya és la d'una dona estesa, i que la pròpia toponímia particular en dóna una idea precisa: els seus diversos cims es diuen Cabeza (amb el corresponent Cuello), Pecho, Rodillas, Espinillas, Pies..., amb algun nom nahua intercalat, cims que ens en dónen la silueta. Però recordem igualment que tot l'any ens presenta retallada de bon matí la seva figura blanca a l'orient de la ciutat, gràcies a les seves neus eternes.

Cosa semblant passà amb el nom de lloc Iztapalapa (que potser per contaminació de Ixtacíhuatl en algun moment es digué Ixtapalapa), avui un barri de la ciutat de Mèxic, del qual acabà reconeixentse, també per raons històriques, que el seu nom no contaminat era el de Iztapalapa (ací el primer element del compost no es refereix al color, sinó a què era zona d'extracció de sal, i en nahua el color blanc i la sal es diuen de la mateixa manera: *iztac)*, o sigui "cabana de la sal".

A partir de la toponímia mexicana el meu interès (i les lectures dels treballs de Joan Coromines) em va portar, de la manera més natural, em sembla a mi, a la toponímia de Catalunya i, més particularment, a la del meu poble. I dels noms del meu poble, aquells que per la seva entitat menor no han arribat a ser analitzats. Coromines mateix ens dóna les etimologies de Gavà, Eramprunyà i La Sentiu, però ¿d'on venen els noms de lloc Calamot o Bergelí, per exemple?

Per raó de la feina el meu primer Coromines fou el *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (1955-1957, reimpressió de 1970) i per curiositat natural, els *Estudis de toponímia catalana* (1965-1970). D'aquest recull recordo amb especial fruició els assaigs sobre elements pre-romans o bascoides de la nostra toponímia. Avui, esperem

amb delit l'aparició de cada volum de l'*Onomasticon Cataloniae*.

Com a petit homenatge de part meva, voldria afegir alguna informació sobre aquests dos topònims del meu poble i tractar de treure suc de les mencions que Joan Coromines fa en els seus llibres d'aquests mots (o de mots que en poden donar una referència, ja sigui geogràfica, històrica o etimològica).

BERGELÍ

El torrent Bergelí i el Calamot no són gaire lluny l'un de l'altre. (El turó del Calamot és a l'esquerra de la carretera que puja a La Sentiu i el torrent Bergelí és a la dreta.) Es tracta d'una zona on s'han fet diversos descobriments arqueològics.

Vejam què diu Coromines en el seu article sobre el terme:

BERGUELLÍ, BERGELET, -LIT

Noms dels quals tenim documentació imperfecta, però semblen anar junts.

Berguellí pda. de Calassanç (pron. *bergeḷí*, enquesta de Jusseu xlix, 12). Pita Mercé, escrivint *Buriguelli*, diu que és "una torre en Calasanz situada en una altura" (*Argensola* V, 261): la pena és que aquest erudit ens té escarmentats per les seves inexactituds en les dades i l'abstenció de citar fonts i dates: només ens podem refiar de la forma oïda per mi de viva veu. Encara més dubtem de la seva etimologia àr. *burǧ Walid* 'la torre de W.' La forma que cita pot ser fundada si és treta d'un doc. antic, del temps en què solien escriure *-rig* amb el valor de *-rǧ* (= *-rtx*) (com *Urig, Barig* = *Urtx, Bartx*): això disminuiria, sense eliminar-la, la inversemblança fonètica d'aquesta etimologia; però en el nom real i assegurat no hi ha *gue* (sinó pronúncia *ge*), ni hi ha *u* a la síl.laba, ni serien normals la *l* palatal ni la manca de *-d*.

Notem, però, que hi hagué uns parònims que poden guiar l'etimòleg. En un doc. de 1226 consta *Bergelith*, com a nom del que degué ser un poblat, car es tracta de "omnibus hominibus de *Bergelith*"; i, tant el context com el fet de figurar en el *Cart.* de St. Cugat, revelen un indret d'aquella zona, probablement al Penedès o SO. de Bna. En fi, *El Berǧeléṭ* oït com una pda. de l'extrem Sud, en te. Fondó dels Frares (xxxvi, 81.5): ara bé en aquesta zona la distinció entre *v* i *b* resta ferma i sempre ha estat impertorbable; cosa que obliga a descartar la idea que sigui un diminutiu cat. del nostre mot *verger*; i, essent un doc. de 1226, la mateixa raó impediria que vingui d'aquest mot català el *Bergelit* de St. Cugat; podrien ser formes arabitzades o mossàrabs, ço que permetria la *b-*; però aquesta explicació fóra incompatible amb el nom de Calassanç.

Si tanmateix és vàlida la variant *Buriguelli* (interpretant *burǧ*) potser encara es podria salvar en part la idea de Pita que hi hagi l'àr. *burǧ*, i conciliar-ho tot, admetent que hi hagi un altre NP aràbic 'la torre de X.', tipus toponímic ben corrent (*Bujaraloz, Burjassot, Burǧ-arossa, Canarrossa*, vol. I, s.v.). Seria un nom de la vividíssima arrel àr. *ḫld* 'durar, ser permanent', d'on vénen el nom d'Ibn-*Khaldûn* i altres personatges ben coneguts; tan fecunda en NPP que Hess, a Aràbia sola, ja en registra cinc; entre ells veiem sis testimonis de *Ḫâlid* a Aràbia i altres països musulmans, i a Algèria n'hi ha altres sis (*GGAlg.*, 221, 218a). Cf. també *Benifallet*.

Així salvaríem els entrebancs fonètics i tindríem una explicació raonable de tots quatre noms, si admetíem que la *Be-* moderna de *Berguellí* i la dels altres dos noms és deguda a alguna contaminació (com p. ex. la dels refinats NPP aràbics en *Pen-* o *Bel-*) o altra qualsevol alteració. Car el *H-* inicial s'hauria perdut normalment dins el grup *-rǧh-* majorment, puix que en els arabismes catalans es dóna sovint l'evolució *ḫ-*> *g-*; i la *-d* final, so ben dèbil, s'hauria perdut en el NL de Calassanç i ensordit en *-t* en els altres dos. El NP en qüestió podria ser també (o millor que *Ḫâlid*) el derivat *Ḫallādī* d'Algèria (*GGAlg* 221), amb l'avantatge d'explicar bé la *l* de Berguellí i no menys la *-ḷ-* dels altres; en efecte: *â* estava subjecte a imela, i podent-se tornar *í* (com en l'àrab de Granada), per la metafonia de la *-i* final.

Quant a l'alteració de *Bu-* en *Ber-*, també podria ser per l'etimologia popular *verger* o *verga*, o la del NP cat. *Bertran*. Més que més a Calassanç car a 15 km. d'allí hi ha el llogaret *Pueyo de Mar-guillén*, en la ctra. de Graus a Benavarri, agr. de Torres del Obispo on intervindrà el NP *Guillem*.

He volgut transcriure l'article referent al terme que estudiem en extens perquè em sembla que pot ser representatiu de la manera de treballar de Joan Coromines, de la forma que segueixen les seves elucubracions al voltant de l'ètimon que persegueix, així com del tipus de informació que busca i que elabora a partir de la seva gran erudició.

Vist que estem donant testimoni de l'existència del topònim a Gavà, al Baix Llobregat, ben aprop del Penedès, però no d'una població sinó d'un torrent, seria qüestió de confirmar històricament des de quan el monestir de Sant Cugat, a la baixa Edat Mitjana, tenia domini de les terres del Baix Llobregat o el Garraf (doncs el torrent Bergelí és a tocar del massís d'aquest nom).

J. Ernest Martínez-Ferrando, en el volum tercer de la *Història dels catalans* (Barcelona, Ariel, 1961,

p. 1468), diu que "quan el monestir de Sant Cugat topava amb dificultats econòmiques recorria, per a obtenir ingressos, no pas a alienacions absolutes de territoris, sinó a establiments o sub-establiments feudals o emfitèutics que, per altra banda ajudaven a la repoblació del país. Tal fou el cas, posem per exemple, de la infeudació de Castelldefels, des de la Roca i l'Eramprunyà fins a la mar, portada a terme per l'abat Guillem d'Avinyó a les darreries del segle XII..."

Però, si donem la paraula a Pere Izquierdo, conservador del Museu de Gavà, veurem que ara es conta amb inscripcions sepulcrals alt-medievals provinents de la necròpoli descoberta a Can Mas, a la zona de Rocabruna, dessota de Bruguers: "Entre els objectes trobats en obrir el carrer, cal destacar-hi la inscripció sepulcral d'un home anomenat Onrat, mort l'any 945, que ara per ara és el primer gavanenc del qual coneixem el nom. El text complet de la inscripció ve a dir, en llatí: 'Aquí descansa Onrat, el de bona memòria, que Déu perdoni, que morí el XV de les calendes de gener de l'any DCCCCLXXXIII de l'era [hispànica], novè del regnat de Lluís [d'Ultramar]' (16 de desembre de l'any 945)" (*El Boscater Negre*, any 6:1, abril de 1991). Just després de la reconquesta de la franja que va del Garraf al Llobregat, segons el propi Izquierdo. Val la pena seguir citant: "...la tomba és el primer document escrit que tenim sobre el nostre sector, atès que el castell d'Eramprunyà no està documentat fins l'any 957 i Gavà fins a començaments del segle XI (encara que sabem que ambdós llocs existien des de molt abans)."

Sense buscar més cites, i vist que el castell d'Eramprunyà amb les seves terres no passen a poder dels Marc fins el 1323, i la castlania el 1337, podriem pensar amb certa versemblança que el nom del torrent Bergelí podria representar una reminiscència d'aquell poblament de que es parla en el *Cartulari* de Sant Cugat i arribar fins a pensar que el cementiri en podria ser una proba, però no tenim més menció de cap nom de lloc que ens orienti.

Els poblaments del terme de Gavà són històricament ben coneguts, i, a més, ben vius: Eramprunyà, La Sentiu, La Roca i el propi Gavà. Vegi's, per exemple, Josep Soler i Vidal, *L'expansió dels cultius gavanencs i la rompuda de les marines* (Gavà, Col.lecció Brugués, 1969) i els termes *GAVÀ* i *ERAMPRUNYÀ*, i *CENTELLES* pel cas de *La Sentiu*, en l'*Onomasticon* de Coromines.

Però sí ens animem a fer algunes addicions a la seqüència del raonament de Coromines:

a) ¿Podem deixar de banda la grafia tradicional gavanenca de *Vergelí*? Per la seva condició de torrent exuberant (recordo que de menut hi anava a collir rovellons amb el meu oncle Ramon Vinyes i que em cridava l'atenció la seva verdor), de cap de les maneres podríem retreure a ningú que derivés el seu nom de *verger*, encare que mai fou un lloc de cultiu. No obstant, nosaltres ens inclinem per la versió en *Be-* de Coromines, donant per bona la relació entre el *Bergelith* del *Cartulari* i el *Bergelí* de Gavà. D'altre manera, serien masses coincidències difícils de justificar.

b) No solament a *Berguellí* s'ha perdut la -t final (per la seva sonoritat dèbil) sinó també al *Bergelith* (si fem nostra la cita) del *Cartulari* de St. Cugat (ja que el nostre torrent *Bergelí* l'ha perduda igualment.

c) La pronunciació a Gavà ès igualment *Bergelí*, amb la *-g-* palatal que ell va sentir a Calassanç.

CALAMOT

Diu Coromines al primer volum dels seus *Estudis de toponímia catalana*, quan parla del terme *carant* i en deriva *caranca* i d'aquest *calanca*: "Es tracta de la variant *caranca*... alterada, però, un poc més, per influència del verb *calar* 'enfonsar, tirar avall' o del sinònim *calama* 'escletxa, esquerda profunda en el sòl' " (pp. 211-212).

Aquest mot darrer (*calama*) és el que de primer intent voldríem relacionar amb el nostre nom de lloc *Calamot*, per a anar-li buscant l'entrellat.

Si anem a l'*Onomasticon* hi trobarem:

CALAMA, Serra de

Nom de lloc antic que apareix en les afrontacions de Montanisell (Alt Urgell) de l'*Spill* de Castellbò (any 1518, f. 36r).

HOMÒNIMS: Nom de diverses partides de Casserres, Estanya, Viacamp i Abella de la Conca.

ETIM. D'un mot dialectal *calama* 'escletxeta, esquerda profunda en el sòl'.

Coromines remet ací, per a més informació, a les planes del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, II, pp. 402-404, terme *cala*, on no hi ha menció explícita d'aquest mot (però sí d'un *calaumo* a la *Mireio* de Mistral), i a la cita que hem fet més amunt, extreta dels *Estudis*.

Crida l'atenció que els llocs mencionats per Coromines corresponguin tots a una zona que va de la Baixa Ribagorça, passant pel Pallars Jussà, fins a l'Alt Urgell, tots ells, així mateix, molt propers uns dels altres.

Vegem les possibilitats que pot oferir-nos la bibliografia del gran lingüista català:

De *calama*. ¿Hem de creure que, pel que fa al nostre nom de lloc, no es tracti més que d'un despectiu derivat de *cala* o *calanca*? La referència a l'escletxa o a altres derivats, que són més aviat noms de torrents o avencs, poc sembla avenir-se amb un turó. Per exemple, el propi Coromines cita un "Forat de la Guineu", del que li van dir que "hi ha una *calanca* molt fonda".

De *qa^{c}la*. El recurs a l'àrab té també els seus atractius. Però el seu sentit de castell ens fa dubtar de la seva propietat en el nostre cas. Sí es coneix l'existència d'un poblat ibèric de front al mar, però la diferència entre castell i poblat, i a més prehistòric, és massa gran.

De *quer-*. Si més no, en un dels volums de *Entre dos llenguatges* (Barcelona, Curial, 1976, 2, pp. 72-74) trobarem *Calabú*, que Coromines fa derivar de *Quer-* o *Quera-*, per la seva condició de roc a dalt d'un cim. ¿No podria ser el mateix per a Calamot, encara que la terminació *-mot* sembla apuntar més aviat a un derivat de *calama*? He de dir que mai, des que tinc memòria, he sentit dir el *puig* o el *turó Calamot*, sempre ha estat *el Calamot* a seques, la qual cosa em fa sospitar que en el seu nom ja hi ha integrada la seva condició, que un altre mot poc usual podria potser aclarir-nos (sí he vist, per escrit, el turó *del* Calamot, on aquest *del* parla per sí sol).

Si més no, hem de conectar-lo amb un altre terme que es repeteix a les comarques que rodegen Gavà, com ara el Garraf i l'Alt Penedès, i inclús el propi Baix Llobregat, que seria *Castellmós* o *Castellmús*, el qual, segons Coromines, derivaria del nom de dona Adalmur, amb el nominatiu-genitiu germànic en *s*. Així, veiem, sempre segons Coromines (vegi's *ALAMÚS* a l'*Onomasticon*), que "hi hagué... prolongaments toponímics d'aquest nom de persona, en la doble forma. Un que es devia trobar a Olèrdola i Cervelló, apareix en forma, a parer meu, contracta, en notes que tinc d'un cartulari [de Sant Cugat]: *Castellmus* a. 1135, segurament per haplografia o haplologia de **Castel-almús* 'Castell d'Almodis'; i aquí ho trobem també amb la Ô del fràncic i gòtic comú, en una variant *Castellmoth* de 965". (Vull recordar, igualment, que a Vilafranca hi ha una antiga església, la de Sant Jaume de *Castellmós*.)

Més aviat s'ha de creure que el *Cal-* hauria contaminat un topònim inicial **Queramós -mot*, que s'avindria molt millor amb un turó.

Finalment, no podem deixar de mencionar diferents topònims que més o menys rodegen el Calamot i que seria precís investigar més a fons, buscant relacionar-los o descartar-los. Així, tenim el Pla de Carat, Ca l'Amo (en mig del Garraf, prop de Jafre), i els Castellmús i semblants ja mencionats.

Una última crida d'atenció: Perquè els mapes dónen el nom de *Penyascal* al *Calamot*? Una paraula tan poc catalana (a la zona sur de la llengua *Peñascal*, d'evident origen castellà, com ens recorda Coromines, s'ha convertir en *Penyascar*, art. *peña* de DCEC) no ens ha de confondre més. Simplement no hi ha gavanenc que no l'anomeni *Calamot*.*

OBRES PRINCIPALS DE JOAN COROMINES

Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana, Madrid, Gredos, 4 volums, 1955-1957 (avui, la nova edició consta ja de sis volums).

Estudis de toponímia catalana, Barcelona, Biblioteca Filològica Barcino, Editorial Barcino, 2 volums, 1965 i 1970.

Tópica hespérica. Estudios sobre los antiguos dialectos, els substrato y la toponimia romances, Madrid, Gredos, 2 volums, 1972.

Entre dos llenguatges, Barcelona, Curial, 3 volums, 1976-1977.

Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana, Barcelona, Curial, 9 volums, 1980-1991.

Onomasticon Cataloniae, Barcelona, Curial, 1989-, en premsa.

Los españoles republicanos y la política mexicana de asilo

MARGARITA CARBÓ

En el centenario del natalicio de Ignacio García Téllez

Nació en la ciudad de León, estado de Guanajuato, el 21 de mayo de 1897. Desde muy joven se interesó en la política y a los 25 años de edad fue postulado candidato a diputado federal por el Partido Laborista Leonés obteniendo el triunfo en las elecciones. En 1928 ocupó por breves ocho meses la Oficialía Mayor de la Secretaría de Gobernación y poco después fue el primer rector de la Universidad Nacional de México, una vez que la institución conquistó su autonomía en 1929.

El 4 de enero de 1938 el presidente Lázaro Cárdenas lo nombró secretario de Gobernación. Buena tarea le esperaba en la responsabilidad de aquel despacho, justo cuando la política interna del Estado estaba por volverse aún más complicada de lo que ya era, en razón de que México vivía en esos años un vertiginoso proceso de ajuste de su aparato político y administrativo, tendiente a convertirlo, según los criterios del gobierno del presidente Cárdenas, en la palanca que hiciera posible lograr al fin la justicia social, la independencia económica y la plena soberanía, metas que se propusieron alcanzar los constituyentes de 1917, pero que habían encontrado incontables obstáculos en intereses de viejo y nuevo cuño para materializarse.

Cuando la Guerra Civil Española de 1936-1939 terminó en derrota para los defensores del régimen constitucional, el gobierno mexicano, que había asumido en la Sociedad de las Naciones la defensa solitaria del gobierno democráticamente elegido de un Estado miembro, que estaba siendo víctima de una sublevación militar apoyada por fuerzas extranjeras, llevó más allá de la valiente y claridosa actividad diplómática de su ministro ante el organismo internacional, su política de apoyo a la legitimidad de la España republicana y de quienes combatieron en su defensa, implementando una política de asilo de gran amplitud y de suma calidez.

La mayor parte de los que debieron salir de España al triunfo de las tropas de Francisco Franco, cruzaron la frontera francesa en condiciones extremadamente difíciles. Muchos de ellos fueron internados en campos de concentración, donde pasaron hambres y frios terribles y donde sufrieron humillaciones y malos tratos por parte de las autoridades francesas. Otros, con mayor suerte, tuvieron la posiblidad de acomodarse temporalmente fuera de los campos, gracias a la ayuda de familias del país o de sindicatos y partidos políticos afines a su militancia en España, pero cuando el ascenso del nacionalsocialismo alemán puso en evidencia la fragilidad de la situación de la propia Francia, quienes estaban en los campos y quienes estaban fuera de ellos, buscaron la manera de abandonar Europa en número creciente.

A los consulados mexicanos en ese país, como a los de otras naciones, empezaron a llegar desde febrero de 1939, numerosas solicitudes de visas cuya

Llegada de republicanos españoles a Veracruz (1939).

cantidad se fue incrementando en el caso nuestro conforme pasaban los meses, cuando se corrió la voz de la favorable disposición de las autoridades mexicanas a facilitar los trámites y los requisitos para la obtención de aquellas, al tiempo que la situación se agravaba con los múltiples signos que anunciaban la inminencia del estallido de la que sería conocida como Segunda Guerra Mundial. Además, para la España republicana, México estaba aureolado con el prestigio de haber protagonizado la primera revolución social del siglo XX.

Por las oficinas del Lic. García Téllez pasaron todas ellas. Gobernación y Relaciones Exteriores, además de la Secretaría de la Presidencia debieron coordinarse. Las órdenes salieron del despacho del jefe del Ejecutivo y enseguida nuestra representación diplomática en Francia, se puso en movimiento para intentar localizar en los campos de concentración a quienes, estando en condiciones de mayor indefensión, debían ser rescatados y colocados de inmediato bajo la protección de los cónsules mexicanos, que se arrogaron la responsabilidad de garantizar su vida y su seguridad antes de que nadie se lo pidiera, tal como en la Liga de las Naciones Isidro Fabela se había convertido en el impugnador del Comité de No Intervención, cuando el propio delegado español dudaba en hacerlo. Quienes no encontrándose en los campos, acudían en demanda de ayuda, fueron igualmente acogidos a la protección mexicana.

Otra cosa era el traslado a nuestras costas; México no podía comprometerse a efectuarlo porque no tenía ni recursos ni barcos para ello. Lo que si pudo hacer fue gestionar la participación de diversas organizaciones de ayuda que habían surgido en Francia, principalmente una denominada Servicio de Emigración para Republicanos Españoles, el S.E.R.E., y también de grupos filantrópicos estadounidenses que se constituyeron en promotores solidarios de los propósitos mexicanos, y que prestaron invaluables servicios a quienes, habiendo podido librarse del infierno de la represión franquista, se encontraban en peligro de ser capturados en Francia y devueltos a sus enemigos en su tierra natal.

A partir de ese momento comenzaban las tribulaciones del titular de Gobernación, dado que la política de asilo era atribución de su cargo. Lo bueno era que García Téllez era un convencido de lo que hacía, además de pertenecer a ese grupo de funcionarios descritos por Salvador Novo como: "...profesionistas, inteligentes, de mejor y más ponderada cultura, respetuosos del puesto que sirven y del cual no asumen el punto de vista de que es el puesto (y el país) el que debe hallarse a su servicio." (Novo, Salvador. *La vida en México en el período presidencial de Manuel Avila Camacho.* México: C.N.C.A. 1994.(Memorias Mexicanas).

En el Archivo General de la Nación se conservan largas listas de nombres, a veces completadas con la edad, la profesion u oficio y el estado civil

de sus dueños y algunas especificando la fecha y la autoridad que las expidió, encabezadas con textos más o menos como éste:

> Relación de visas efectuadas durante el mes de marzo en pasaportes de refugiados políticos españoles para su internación en México de acuerdo con instrucciones recibidas de la Legación de México en París, y Acuerdo Presidencial de 14 de marzo de 1939 autorizando a este Consulado General para eximir del pago de derechos consulares a los poseedores de dichos pasaportes... (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/212-16).

Aquellos visados se constituían sin duda, en las manos de quienes los iban recibiendo, en mágicos talismanes de esperanza. Estan fechados en marzo, mayo, julio, septiembre, octubre y noviembre de 1939 y enero, febrero y mayo de 1940. Revisé las listas por curiosidad, cuando realizaba la investigación necesaria para elaborar este trabajo, y permítaseme decir aquí que en varias ocasiones la visión se me nubló por las lágrimas y debí apartar los ojos del papel. Entre los nombres encontré los de muchos conocidos, los de amigos entrañables de la generación de mis padres y de otras más jóvenes y el de mi tío Luis Castanyon al que perdí hace años y al que mucho quise.

Repasando aquellas frías relaciones, tuve la impresión de que aquella derrota, aquel exilio y aquel operativo de rescate multitudinario implementado por el gobierno mexicano, se me convertían en historia viva. Independientemente del factor subjetivo que en este caso concreto añadía un ingrediente especial, para mí, el hechizo del trabajo de archivo reside justamente en que una serie de actos absolutamente normales y rutinarios, conducen sin embargo a un desenlace extraordinario; uno se dirige a un mostrador, solicita ciertos documentos previo registro e identificación y de repente, hechos acaecidos no importa cuanto tiempo haga, están ahí, consignados a mano o a máquina, implicando en los carácteres que los contienen el quehacer y la vida humanos en toda su complejidad. En el caso que nos ocupa, *el polvo de la historia* se concreta de nuevo ante quien intenta reconstruirla, en llamados de auxilio y en manos tendidas para proporcionarlo.

No fue fácil a pesar de la determinación política y de los apoyos. El anuncio de su venida y luego a partir de mediados de 1939, de la llegada a Veracruz del primer barco de refugiados y de los que le sucedieron, suscitó entusiasmo y colaboración de muchas personas y organizaciones, comenzando por las instancias gubernamentales, pero también muchas opiniones en contra y algunas acciones: artículos periodísticos, telegramas de protesta dirigidos a don Ignacio y al presidente Cárdenas, manifestaciones públicas y críticas de todo tipo.

La Unión de Veteranos escribía interrogándose e interrogando, *...quiénes de entre ellos son verdaderamente trabajadores y quiénes se dedican a agitar masas, conforme a su táctica que tan malos resultados les dió en España.* (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/200).

Por su parte la Asociación Nacionalista de los Estados Unidos Mexicanos anunciaba la organización de una Liga de Intelectuales Mexicanos, que procuraría la defensa de estos últimos ante la: *acometida de los extranjeros que han venido al país a desplazar a los mexicanos de estas actividades culturales...* y arremetía de frente contra García Téllez. (Idem).

Llegaron quejas de muchos puntos de la República; en algunas de ellas se decía que los españoles venían a arrebatar a los mexicanos *sus trabajos y su bienestar* (Idem) y otras frases por el estilo.

La Dirección General de Población dirigió a todas ellas, una curiosa circular:

> Esta Secretaría ha tomado nota de la protesta que formula en su escrito de fecha—, dirigida al ciudadano Presidente de la República, lamentando su actitud opuesta a ineludibles sentimientos de protección humanitaria a los perseguidos españoles, vinculados en sangre y espíritu a nuesros ancestros, quienes en unión de las razas autóctonas de nuestro país, contribuyeron a formar el mestizaje mexicano como vértebra étnica de nuestra nacionalidad.
>
> Esta propia dependencia espera que un estudio sereno del caso le hará reconsiderar su resolución. Atentamente. Sufragio Efectivo No Reelección. México, D.F. julio 20 de 1939. Por acuerdo del jefe del Departamento. El subjefe Arcadio Ojeda. (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/200).

Meses antes, en enero de 1939, cuando caían las últimas plazas republicanas en la frontera franco-

catalana, la céntrica avenida de San Juan de Letrán fue escenario de una manifestación y de un mitín en que: *enérgicamente fue condenada la admisión en nuestro país, de los extranjeros que pelearon en la guerra española*, en alusión a los brigadistas internacionales, a quienes en los discursos que se pronunciaron y en múltiples telegramas se calificó de: *heces de la criminalidad del mundo, nefanda inmigración de rojos que constituye un bochorno y una traición a la patria*, y de los que se dijo que: *consumirían el pan de que los mexicanos carecen.* (Idem).

Eran reacciones de temor ante la inminente inclusión entre los españoles admitidos sin límite numérico, de los alemanes, austriacos, estadounidenses y ciudadanos de otros países, que habían acudido voluntariamente a España a luchar en los campos de batalla por ideales de carácter universal.

El día 17 de enero García Téllez firmaba el documento que en parte transcribo a continuación y en el que Gobernación explicaba que México acogía a los internacionalistas para ayudar a España a cumplir con sus *deberes de gratitud, con quienes no pueden volver a sus países de origen sin peligro inminente de sus vidas.*

> La actitud del Gobierno ante el conflicto español ha sido consecuente con las tradiciones del pueblo mexicano, en sus luchas por la obtención de sus libertades y de su independencia política y económica. México ha brindado su ayuda leal y desinteresada al Gobierno legítimo del Presidente Azaña, respondiendo a los sentimientos de comunidad de ideales que animan a los dos pueblos y que ahora, desaparecida la España monárquica y feudal que estaba divorciada de las repúblicas liberales de América, han podido manifestarse en forma espontánea y perdurable.
>
> La agresión de ejércitos extranjeros a la República Española, sin declaración de guerra apegada al derecho de gentes, constituye una provocación armada contra la paz mundial y un atentado a la independencia de un pueblo creador de culturas, que merece el respeto mundial y no ver convertido su territorio en campo de experimentación de las capacidades bélicas de los regímenes totalitarios. Esta conflagración histórica impulsó a numerosos idealistas de todos los países a aportar su contingente personal a las heroicas milicias que formaron los trabajadores de España para defender la causa de la libertad y de la democracia...(Idem)

El 25 del mismo mes y como respuesta al acto de San Juan de Letrán, el presidente Cárdenas enviaba un telegrama desde Palacio Nacional a los principales organizadores del mismo. Les decía que el Ejecutivo Federal no hacía más que atender a una súplica formulada por el presidente español, que concordaba con los sentimientos de hospitalidad que caracterizan al pueblo mexicano y atendiendo a la cual cumplía, además, con un deber humanitario.

"Los que vendrán, no son de ninguna manera extranjeros indeseables que puedan poner en peligro la tranquilidad pública, y tampoco serán un lastre para la economía mexicana"; les aclaraba que por el contrario, eran *elementos de trabajo que por sus ideas libertarias no pueden volver por hoy a sus países de origen y que aspiran a radicarse en el nuestro para dedicarse en paz a trabajos productivos.*

Finalmente lamentaba la mezquindad de las conductas de quienes pretendan *desvirtuar nuestra actitud generosa que hace honor a la tradicional hospitalidad del pueblo mexicano.* (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/212-14.)

Primero fueron unos cuantos brigadistas pero después fueron los españoles, decenas, cientos, miles, un alud de hombres y mujeres de todas las edades que pronto empezarían a aparecer por nuestras costas del Golfo. Más allá de la buena voluntad, era necesario prepararse, prever, organizar y planificar. La Jefatura de Migración de la Dirección General de Población llevó la parte más pesada en términos de trabajo, y se expuso a todas las responsabilidades inherentes a la determinación de aceptar de golpe a tanta gente, de comprometerse a distribuirla en el territorio nacional y a garantizar que efectivamente no ocasionara problemas de cualquier índole, por los cuales el Ejecutivo tuviera que dar cuentas a los mexicanos.

La *talacha* fue intensa y don Ignacio, cauto y prudente, de repente pensaba que no era justo que México estuviera casi solo en aquel empeño tan desmesurado pero, por supuesto, siguió en él hasta el final, y muchos otros con él.

La Secretaría de Relaciones Exteriores elaboró una propuesta de *Plan general para la inmigración de españoles republicanos* bajo siete lineamientos: en primer lugar se opinaba que salvo *casos angustiosos*, era necesario dejar que el problema español se asentara, para que numerosas solicitudes *fuga-*

ces desaparecieran y sólo quedaran las reales y permanentes. En segundo término se decía que había que buscar apoyo económico del gobierno español y de los de otros países, para atender los requerimientos inmediatos de los inmigrantes. Luego se opinaba que México había de procurar, cuarto punto, formar unidades de producción, preferentemente agrícolas, en las cuales dar ocupación al mayor número posible conforme fueran llegando.

Respecto de los intelectuales, se decía, *se buscará conservar grupos eficaces que mantengan vivo el espíritu político y tendencias culturales del pueblo español.* A continuación, quinto punto, se establecía que los refugiados no pagarían las cuotas de admisión, no tendrían límites en cuanto a la duración de su estancia en el territorio nacional y sexto, podrían ejercer las actividades que correspondieran a sus conocimientos. Por último se establecía que el Consulado General en París otorgaría visados en pasaportes españoles después de reunir datos, estudiarlos y decidir en base a ellos cada caso particular. (Idem).

De cualquier manera y mientras este plan se aprobaba, aquella representación consular solicitó autorización para, respetando las ideas expuestas en el proyecto, comenzar a extender autorizaciones para viajar a México, en vista de que era *apremiante resolver algunos casos concretos de españoles que están en campos de concentración o amenazados con ellos...* (Idem).

La solicitud fue aceptada el 17 de febrero de 1939. Menos de un mes después, el 12 de marzo, Gobernación iniciaba el trámite del otorgamiento de la condición de inmigrantes definitivos, para los profesores e investigadores que habían sido invitados por el Patronato de la Casa de España. (Idem).

En junio de aquel mismo año aprobó un proyecto para otorgar a los refugiados la nacionalidad mexicana, sin el requisito de dos años de residencia previa en el país. (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/212-6).

Mientras tanto, quienes ya habían recibido sus visas en Francia se alistaban para embarcar. La mayoría eran jóvenes, muchos tenían niños, había familias completas de tres generaciones, viajaron sobre cubiertas, en bodegas, en camarotes compartidos con desconocidos; hubo muertos y nacimientos a bordo y durante la travesía algunos organizaron coros y círculos de lectura y hubo quienes se pusieron a estudiar historia y geografía de México. Mi padre nos platicaba que en algún momento de la trayectoria de la llanura costera veracruzana al altiplano, le señaló a mi mamá una alta cumbre nevada y le dijo: *mira Carmen, esa montaña se llama Citlaltépetl, que quiere decir Cerro de la Estrella.* (Testimonio oral. Proudhon Carbó).

En el mismo mes de junio de 1939 al fin llegó el primer barco. Ignacio García Téllez estaba en el muelle al frente da varios colaboradores, junto a representantes del Poder Legislativo, diversas delegaciones sindicales y a un lado de Vicente Lombardo Toledano. El ministro dió la bienvenida a los pasajeros diciéndoles:

> No os recibimos como náufragos de la persecución dictatorial a quienes misericordiosamente se arroja una tabla de salvación, sino como a defensores aguerridos de la causa republicana y de la soberanía territorial, que lucharon contra la maquinaria opresora al servicio de la conspiración totalitaria universal. El gobierno y pueblo de México os reciben como a exponentes de la causa imperecedera de las libertades del hombre...(Suárez, Luis. *Cárdenas: retrato inédito*. México: Grijalbo, 1986.)

A mediados de 1940 la Cancillería llevó sus gestiones a otros escenarios. Transcribo un documento que llegó simultáneamente y en términos similares a las legaciones mexicanas en Berlín y Roma.

> Con carácter urgente manifieste usted al Gobierno alemán que México está dispuesto a acoger a todos los refugiados españoles residentes en Bélgica y Francia PUNTO Expone usted que el Gobierno mexicano está tomando medidas conducentes para llevar a la práctica esta resolución en el menor tiempo posible a fin de que tales refugiados no signifiquen una carga económica para el III Reich PUNTO Si ese Gobierno acepta en principio nuestra idea manifieste usted que desde el momento de su aceptación todos los refugiados españoles de ambos sexos quedarían bajo la protección del pabellón mexicano PUNTO Conteste usted inmediatamente. (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/212-14).

Con igual fecha, 20 de junio, se enviaba al ministro mexicano en Francia una imperiosa instrucción, consistente en manifestar cuanto antes al gobierno

francés que México estaba dispuesto a acoger *a todos los refugiados españoles residentes en Francia* y que el gobierno mexicano ya tomaba las medidas conducentes para llevar a la práctica esa resolución en el menor tiempo posible. (Idem).

La premura de las tres misivas obedecía, a que eran fundados los temores de que: *las pasiones políticas hicieran que el gobierno alemán e italiano entregasen al gobierno español todos o buen número de los refugiados españoles residentes en Francia y Bélgica, en cuyo caso podrían estar expuestos a daños irreparables.* (Idem).

Por su parte, la Embajada en Washington recibía un telegrama, en que se le pedía a Castillo Nájera que tratara de hacer ver a *ese Gobierno* que por muy buena voluntad que tuviera México, le sería materialmente imposible llevar a efecto aquel humanitario cometido, si no contaba con la *noble y práctica ayuda de los Estados Unidos* para transportar a los refugiados y proveer a su manutención hasta que llegaran a México, a reserva de que posteriormente parte de ellos viajaran a otros países del continente americano. Terminaba: *Diga usted que si el Gobierno se decidiera a amparar con la bandera norteamericana a dichos refugiados, ya fuera en el continente europeo o solamente durante la travesía marítima, este Gobierno estaría dispuesto a ceder el honor...* (Idem).

También a cada una de las repúblicas latinoamericanas, México la instó a colaborar en el traslado y en la aceptación de refugiados. La repuesta fue en la mayor parte de los casos bastante ambigua y en algunos abiertamente negativa. (Idem).

Por su parte, el secretario de Estado de los Estados Unidos respondió que los barcos estadounidenses no traerían a nadie de Francia al no poder entrar en la zona de guerra por *impedírselo prohibición expresa del Ejecutivo.* (Idem).

En agosto de 1940 el Comité Estadounidense Coordinador de la Ayuda a Españoles con sede en Nueva York, notificó al general Cárdenas que una comisión militar alemana andaba visitando campos de concentración franceses, con el objeto de arrestar y llevarse para Alemania a los miembros de esa nacionalidad de las extintas Brigadas Internacionales. Le decía que los italianos estaban en igual peligro y le pedía visados para todos ellos, dado el conocimiento que tenía de: *las generosas medidas tomadas por el gobierno de usted para apoyar a estas gentes* (Idem), a lo cual México respondió positivamente, ofreciendo además pagar los gastos de todos ellos mientras permanecieran en Francia.

En Gobernación no paraban; la que acabamos de citar y muchas otras solicitudes siguieron abultando las pilas de *pendientes* en los escritorios, entre otras, la hecha desde Chilpancingo por el general Múgica, quien abogaba por un grupo de 28 o 30 jóvenes españoles en peligro, y la de la Fundación México-España, que pedía a García Téllez dar prioridad a los trámites de doscientas personas que serían destinadas a unidades técnicas de servicio ejidal. (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/212-57).

Luis Nicolau D'Olwer se dirigía a Migración, pidiendo que se autorizara a venir a México a cien españoles menores de 49 años junto con sus familias, a quienes afectaba un decreto francés de movilización militar de todos los varones de cualquier nacionalidad en esa condición. (Idem). Alfonso Reyes, presidente de la Casa de España en México, manifestaba también su *angustia ante la situación de los españoles refugiados en Francia* y presentaba una lista de intelectuales que se encontraban entre ellos, para poner el asunto en las *buenas manos* de Agustín Leñero, rogándole que lo comentara con el presidente. (A.G.N., G.3, fondo Presidentes, serie L.C., exp. 546.6/212-14).

Llegaban asimismo muchas peticiones particulares y todas fueron atendidas, mientras las autoridades mexicanas seguían buscando la manera de conseguir embarcaciones para implementar el salvamento. (Idem).

El alquiler corrió por cuenta de los fondos que administraba la J.A.R.E. y de organizaciones diversas como el Comité Panamericano Coordinador de Ayuda a Españoles y el Comité Americano del mismo nombre, ambos con sede en Nueva York, pero el embarque y la seguridad de los pasajeros corrieron siempre por cuenta de México. Todavía en noviembre de 1940, Lázaro Cárdenas escribió directa y personalmente a Franklin Delano Roosevelt, rogándole que autorizara que navíos estadounidenses trajeran de Francia o del puerto marroquí de Casablanca, a los republicanos españoles a quienes México había brindado hospitalidad; confiaba en la *conciencia civilizada del pueblo norteameri-*

cano , pero la respuesta fue negativa, y a propósito de esta petición, comentaba por escrito a su secretario de Relaciones Exteriores, que estaba convencido de que los beneficiados con las diligencias mexicanas harían honor a quienes confiaban en ellos y no se convertirían en: *factores de agitación en los países que dieran asilo.* (Idem).

Cuando al término del sexenio de Lázaro Cárdenas, la gestión de Ignacio García Téllez al frente de la secretaría de Gobernación llegó a su fin, el licenciado pensó en retirarse de la política. En los últimos tres años su participación en ella había sido tan destacada, que antes de los consejos de Gabinete, le comentó él mismo a Fernando Benítez en entrevista, *nos reuníamos el presidente, el general Múgica y yo para ponernos de acuerdo.* (Benítez, Fernando. *Entrevista con un sólo tema: Lázaro Cárdenas.* México: Facultad de Ciencias Políticas y Sociales-U.N.A.M. 1979. (Serie Estudios, 61), p. 86.

A la postre pemaneció en el servicio público y en 1943 fue fundador y primer director del Instituto Mexicano del Seguro Social. A lo largo de su vida pública fue ejemplo de honestidad administrativa y de ética política. Lo apodaron "el incorruptible".

Quisiera decir, ya para terminar, que los mexicanos hemos encontrado los dirigentes que requeríamos, cuando hemos madurado decisiones, compartidas por amplias mayorías, encaminadas a dar solucion a nuestros problemas viejos o nuevos. Más allá de intrigas palaciegas, rencillas personales o conflictos de camarilla, hemos salido en conjunto fortalecidos después de conjurar y combatir los peligros que nos amenazaban, cuando ante ellos hemos sabido evaluar las condiciones en que lo haríamos y después, actuar con convicción y una buena dosis de fe en la justicia de nuestras causas históricas, especialmente la de la defensa de la soberanía nacional.

En tales ocasiones, la ciudadanía y quienes detentaban el poder político, se supieron capaces de lograr lo que se proponían, porque se identificaron en la defensa de propósitos comunes. En ello consiste la verdadera democracia y como ciudadano y como integrante del aparato del Estado, Ignacio García Téllez fue actor de primera fila en uno de esos momentos cruciales de nuestra historia, cuando este país, que vivía las tensiones derivadas de la toma de muchas de sus más trascendentales y desafiantes decisiones políticas del presente siglo, supo expresar en siete palabras su generosa vocación hospitalaria: "*Quedan bajo la protección del pabellón mexicano*".*

Les especialitats més exquisides de la cuina catalana a Mèxic

Humboldt 61, C.P. 06040 Mèxic, D.F.
Reserves: 521.1940 521.1661 512.7629

Uns mesos a França

MARIA TERESA ESPRIU

No recordo ni el dia ni el mes. Finals del 38, principi del 39? L'ambient era desolador. Carrers bruts, avions enemics al cel... La mare, el meu germà i jo vam sortir de Barcelona.

A Figueres no vàrem trobar ajuda. Els camions passaven buits però no s'aturaven. El camí cap a la frontera francesa el vam començar en l'auto d'uns desconeguts que ens acceptaren. Al cap d'uns quilòmetres ens desviaren per deixar pas a Juan Negrín. No trigà a acabar-se la benzina i vam seguir a peu, amb la gent que fugia dels pobles amb carros de cavalls, duent matalassos, mobles, estris de cuina..

Quan sentíem els avions corríem a la cuneta. No recordo haver-hi vist desgràcies personals ni ferits, com els de l'Hospital Clínic de Barcelona quan bombardejaven. En canvi hi havia por, molta por.

No sé les hores que vam caminar. Es va fer de nit i plovia constantment, aquella pluja tan fina que t'arriba fins l'ànima. La mare portava un abric de pell de llúdria, record de temps millors, i el va haver de llençar puix no podia dur-lo de tant com pesava. Jo encara portava la capa de l'uniforme de l'Escola d'Infermeres de la Generalitat i de tant en tant l'havia d'escórrer. Fèiem camí junt amb l'Anna Miret, que duia el seu fill d'uns set o vuit anys lligat amb un cordill per no perdre'l, i una maleta que tot sovint obria i en llençava coses.

Crec que vam passar la nit una mica més enllà de La Jonquera. Quan hi penso en aquella nit, en plena carretera i entomant la pluja, no entenc la gresca que vam fer el meu germà i jo celebrant la bondat dels sostres i el bé que ens aniria de tenir-ne sempre. Rèiem com bojos, i potser ho érem.

Per fi la frontera! Però estava tancada. Una altra espera i l'endemà ens van deixar entrar a França. En aquella munió de gent que volia passar vam perdre contacte amb el meu germà, i tampoc no vàrem saber res més de l'Anna Miret. Amb el meu germà Francesc no ens tornàrem a veure fins vint-i-set anys després.

No em queda gens clar tot el que va passar aquells primers dies. Crec que érem al Portús i amb la mare ens vam posar en una cua dirigida per gendarmes -com sempre- i ens van donar un got de llet condensada boníssima. En un camió per transportar ovelles ens varen dur a una bodega on vam passar la nit, però una altra nit la vam passar al carrer.

Per tot arreu gent desorientada, com nosaltres que volíem trobar la manera d'anar a Perpignan. Per fi vam pujar a un tren i pensàrem que tot estava resolt! I tot menjant el pa que ens van donar, jo ja em veia vivint amb les dones i els fills dels meus cosins. Que n'és de bo el pa francès, sobretot quan tens gana endarrerida!

El tren arribà a Perpignan i nosaltres vam anar per baixar però la porta no s'obria. Vam intentar-ho de nou en un altre vagó i tampoc. Llavors vaig treure el cap per la finestra i vaig dir a uns gendarmes: "*Nous voulons descendre, nous habitons 3 Rue Beaumarchais*", però ells se'm van girar d'esquena. De "*cochons*" per amunt no els vaig deixar.

No sé quantes hores vam anar en el tren, però foren moltes. Ens van seguir donant pa amb quelcom. No sé on ens van fer baixar i en un camió ens van dur fins a Grazay, departament de Mayenne, a la Bretagne. A la mare i a mi, i a una dona amb la

seva jove, i a dos nens maquíssims, l'Arturo i la Carmina, que venien d'un poble basc. A la plaça on ens van deixar, com a tots els poblets de França, hi havia el monument al soldat desconegut.

El secretari de l'alcalde ens va portar a una casa que havia servit per "École pour filles". Pels carrers on passàvem, les dones amb còfies blanques ens miraven encuriosides. El lloc on vam viure aquells mesos era una habitació molt gran, amb xemeneia i llits per totes, una diguem-ne cuina i el wàter a fora, en el bosc.

L'endemà al matí van venir a veure'ns un matrimoni, carregats amb roba, sidra i patés, en fi, de tot. Llavors em va venir la davallada i vaig començar a plorar com una ximple, perquè el seu gest era molt emocionant...

Aquella bona gent eren els amos del bistrot, i tenien botiga i la sastreria. També van venir a saludar-nos els mestres del poble.

El dia següent vaig anar a ajudar a cosir a la sastreria, i com que eren els darrers dies de l'any, hi havia molta feina. Quan era l'hora de dinar no em deixaven marxar, i a la nit ens posaven ràdio Madrid. Fins i tot, i per tal d'estar més tranquils, tancaven el cafè. Recordo les sopes que feia Madame Dillis, bonissimes i acompanyades d'un bol de llet i un bon tros de pa. Els Cosic foren uns altres que ens van acollir i, en les seves festes familiars ens tenien per invitades d'honor, a la mare i a mi, i ens feien unes crêpes monumentals i sensacionals.

Madame Dillis tenia una bicicleta que va posar a la meva disposició i amb ella vaig recórrer els pobles del voltant, buscant-hi catalans. En un hi vaig trobar una noia d'Olot, molt maca, i en un altre dues espanyoles, mare i filla.

Els Dillis el primer que em van preguntar va ser si era comunista, i quan els vaig dir que era nacionalista no s'ho creien; estaven molt influïts per la propaganda franquista. Un cop vaig haver-ho explicat ben explicat, ho van entendre molt bé i sempre em presentaven com catalana.

Ningú dels de la família que vivien amb nosaltres no parlava ni un mot de francès i això els impedia la comunicació amb la gent del poble i, segurament, ajudava a sensibilitzar encara més a l'àvia d'aquella família qui, igual que la meva mare, feia temps que no sabia res del seu fill. I les dues, en el moment més impensat, es posaven a plorar. Vaig pensar d'organitzar l'hora de plorar, així ja quedarien descansades la resta del dia. No fou gens difícil, era qüestió de començar a recordar coses dels fills de les dues dones. No sé si això estigué ben fet però va funcionar.

La Consuelo i jo anàvem a rentar a un safareig molt gran als afores, sempre ple de dones que, quan arribàvem nosaltres callaven, només deien bon dia i continuaven rentant en silenci. Fins que un dia, una de les més agosarades em va preguntar per què havíem sortit de casa nostra. Crec que era el que jo volia. Vaig dir-li que jo també tenia una casa i una gent que estimava, com ella. Que la república va venir netament i que un dia uns militars es van aixecar en armes i que si havíem arribat allí era per salvar la llibertat i la vida, i amb l'esperança de tornar al país català. La reacció va ésser maquíssima i es va acabar el rentar en silenci...

Un dia vaig trobar el capellà del poble i em va oferir un lloc a l'església. Li vaig donar les gràcies i li vaig dir que no era creient, i sempre més ens vam saludar molt respectuosament.

Però naturalment el que nosaltres volíem era reunir-nos amb la família a Perpignan. Els cosins ja havien passat la frontera. Vam parlar amb l'alcalde, molt bon home, molt amable, però tot ho feia el secretari que, malgrat que li faltava una cama des de la guerra del 14, era un perfecte desgraciat i no volia deixar-nos anar a Perpignan. Fins ens vigilava quan sortíem de casa. La Consuelo, de lluny i amb molta gràcia com si el saludés, li deia tota mena d'imprecacions començant pel típic "so puerco".

Vam haver d'anar a Mayeme perquè allí hi havia Mr. Drou, dels Drets del'Home, que ens ho va solucionar. Abans d'anar-nos-en, vaig recórrer els pobles veïns on hi havia gent refugiada, perquè el govern francès estava repartint un escrit convidant-nos a repatriar-nos voluntàriament: els vaig aclarir el que deia el paper per si no podien tornar a casa.

Només ens quedava acomiadar-nos dels amics del poble i de la família amb qui havíem conviscut aquells mesos. Van ésser dies plens d'emoció, quan t'adones que arreu del món hi ha molta gent solidària i bona.*

Metacognició

ROSAMAR GÓMEZ I MOLINÉ

A la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona es parlava de metacognició.

—Què vol dir metacognició?

—Vol dir autoregulació de l'aprenentatge.

—Tampoc em queda gaire clar...

—Doncs començarem pel principi...

L'educació tradicional no es preocupava massa de les dificultats de l'alumne. El qui tenia un bon cap anava endavant i els altres, mentre sabessin llegir, escriure i les quatre regles, ja podrien guanyar-se la vida amb un ofici.

Les carreres eren només per a uns quants que podien superar les exigències dels mestres i de la institució, i que, endemés, tenien uns pares amb la suficient capacitat per suportar els estudis del fill.

Però el món ha canviat. I tant! Ara arriben a batxillerat i a les universitats milers d'estudiants perquè la societat necessita més i més gent preparada, dones i homes que puguin treballar i entendre's amb les noves tecnologies.

Ara no n'hi ha prou amb les quatre regles bàsiques de l'aritmètica. Ara s'ha de saber de mecànica i de microones, del valor nutritiu dels aliments i dels perills de la contaminació. Cal saber organitzar la informació en una computadora i s'ha de saber consultar les xarxes internacionals.

Llavors, els mestres han d'oferir als estudiants un ventall d'informació i de comprensió del món de la ciència, que els permeti gaudir de tota aquesta diversitat d'aparells, de comoditats i de comunicació. D'una part perquè el món del treball —tant la fabricació com els serveis— requereix les noves tecnologies, i d'altra part perquè un ciutadà que té el dret d'opinar i de votar, ha de conèixer els projectes que es proposen, les seves implicacions, la viabilitat, el cost i els perills que representen, tant per l'ecologia com per la seva pròpia salut.

Ara s'està fent una gran tasca per preparar cursos d'educació a distància, per fer programes d'ensenyament a través de les computadores, que permetin sortir endavant amb l'educació de masses. S'ha vist que no n'hi ha prou amb els pedagogs i han hagut d'entrar a la investigació educativa, a més dels especialistes de cada ram, els sociòlegs i els psicòlegs, que han aportat diferents punts de vista per tal que l'ensenyament progressi. I ha calgut l'ajut dels informàtics i dels comunicòlegs per fer que els programes d'ensenyament amb computadora es presentin en les millors condicions possibles.

S'han plantejat i estudiat aquestes qüestions fonamentals: Què ensenyem? Per què ho ensenyem? A qui ho ensenyem? Com ho ensenyem? Per poder contestar tot això hem de saber ben bé com aprenen els estudiants. Com aprenem? Com sabem que estem aprenent?

Jo voldria ser capaç de recordar com vaig aprendre francès, en tres mesos i amb un bon accent. Tenia vora sis anys i ho vaig fer sense esforç i sense adonar-me'n. Voldria saber-ho perquè mai no he pogut parlar bé l'anglès malgrat que li he dedicat moltes més hores.

Moltes persones s'han preguntat la raó d'aquests fenòmens i se'ls ha acudit una resposta: "Els nens ho aprenen tot perquè tenen l'enteniment fresc i el cap sense cabòries". Sí és una explicació, però...

Com aprenem? Com aprenen els infants? Com aprenen els adolescents, els universitaris?

Tot això de com s'aprèn ha donat molts maldecaps a les persones que ensenyen. Quan creiem saber la forma d'ensenyar quelcom, perquè ho hem elaborat d'una manera més resumida, més clara i general, resulta que no ens entenen o no poden seguir el raonament que els proposa el mestre.

D'altra part, quan la classe pregunta i el mestre tracta de contestar a uns i altres, es fa un desordre però els alumnes comencen a dir:

—És clar, és fàcil, ja ho he entès! I els ulls els llueixen d'una manera especial... Cada un ha fet diferents preguntes, preguntes que necessitava per fer un lligam amb el que ja sabia, i sobretot per superar contradiccions internes que no li deixaven acceptar l'explicació que donava el mestre.

Se sap, per moltes investigacions, que cadascú aprèn d'acord amb els seus interessos, records, experiències i gustos, i la manera com se les arregla per aprendre és diferent per cada persona. Cada cap és un món, diu el refrany. Hi ha tantes coses que els mestres no podem ensenyar! Tantes coses que cadascú ha de desenvolupar i recrear a la seva manera!

Això ofereix grans avantatges perquè crea la diversitat, tan rica en formes d'expressió i de solucions diverses per a un mateix plantejament. Per als mestres no és tan avantatjós perquè els dóna molta més feina, però altrament hi ha el perill de caure en la uniformitat i el ramat de "bens", que són l'ideal de les dictadures.

Escoltant tot això jo recordava una conversa amb el gran mestre que fou el doctor Albert Folch i Pi. Deia que la major part dels que sobresurten, dels que fan un descobriment, dels que excel.leixen en alguna ciència, pràctica o negoci, són els autodidactes.

Els autodidactes, els "self made men", tan freqüents en les històries dels grans milionaris americans, sempre han estat mirats amb una rialleta per la societat tradicional, però són els que sempre han trasbalsat les teories. Potser no tindran bones maneres ni l'estil elegant, però saben trobar allò que els és necessari per al seu fet. En canvi els qui segueixen el camí marcat no ho poden trobar perquè la solució està en crear noves formes, no en repetir les que van portar a l'èxit altres persones en altres situacions. Així és com individus sense una formació acadèmica han tingut èxit en els negocis, en les investigacions, en la societat o en la política.

Tal com ho resumia el doctor Folch, aquell que va sempre darrera del mestre difícilment el depassarà perquè estarà sempre pendent del que diu el llibre, del que diuen els demés, i no tindrà temps per a trobar un nou camí.

Amb les computadores ens arriba un canvi extraordinari. Els nois i noies volen, ells mateixos, aprendre tots els llenguatges, trobar totes les possibilitats i cercar totes les informacions, tots els sistemes que, tanmateix, es posen de moda i passen ràpidament. Compren llibres i estudien pel seu compte perquè volen competir amb els companys per fer els millors gràfics i manejar l'últim "Windows".

Ja fa temps que les noies i els nois ens han donat un exemple de la seva capacitat d'auto aprenentatge amb els cotxes. Aprenen a conduir pel seu compte, es fixen en tot, agafen el cotxe quan la família bada, i un bon dia demanen la llicència de conduir perquè ja n'han après perfectament.

Malauradament, fent i imposant tants programes d'estudis ens hem oblidat d'aquesta capacitat d'auto aprenentatge.

I ara es presenta el moment crucial. En molts països, avui, la computadora forma part de la casa, és una eina per a la família, i està a la disposició de l'estudiant. És una eina extraordinària per aprendre, si s'empra adequadament.

Hi ha molta investigació educativa entorn de les computadores i la metacognició. Carles Monereo (1995), professor de psicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, en fa un resum. Ens explica que per tal que la computadora ajudi els estudiants, ha de propiciar que allò que s'ensenya sigui significatiu, és a dir, propiciar la connexió de la nova informació amb allò que ja s'ha après. Ha de suposar una guia i una negociació sobre el que signifiquen els conceptes (coneixement conceptual) o el que cal fer (coneixement procedimental). Ha d'ésser curricularment pertinent i integrador, és a dir, s'ha de vincular amb els continguts curriculars, i finalment ha d'assegurar que l'actuació de l'alumne és voluntària i autoregulada (metacognitiva).

En aquest sentit és fonamental que l'estudiant s'adoni de com i per què es produeixen canvis significatius en les seves conceptualitzacions sobre les

coses, quines són les raons dels seus errors i de quina manera ha de procedir en cada cas.

I vet ací que això té molta relació amb la metacognició. Flavell (1976) diu que... "la metacognició fa referència al nostre coneixement dels propis processos i productes cognitius", i des dels anys vuitanta el concepte arrelà en entorns educatius, i les publicacions al respecte es dispararen.

El terme metacognició s'aplica, indistintament, com a mínim als fenòmens següents:

a) Per designar la consciència que té un subjecte de les seves capacitats cognitives més permanents i invariants, és a dir, com a mitjà per construir la pròpia imatge cognitiva.

b) Per definir les habilitats d'una persona quan ha de controlar i regular els mecanismes cognitius bàsics que li permeten aprendre.

c) Per referir-se a la consciència que té un subjecte d'allò que sap i d'allò que no sap sobre un tema específic.

d) Per esmentar la consciència que posseeix un individu sobre els procediments mentals que utilitza per resoldre un problema.

Algunes situacions educatives faciliten mès que d'altres les "experiències metacognitives", per exemple quan l'estudiant es veu obligat a expressar explícitament els seus raonaments, quan interacciona amb la computadora. Quan ha de fer públiques les seves decisions mentals per tal de comunicar-les a la màquina de manera ordenada i tractant d'eliminar prèviament possibles errades.

Aquest tret substancial de la computadora no sembla suficient per suposar que el simple fet de col.locar els alumnes en contacte amb un programa educatiu, produirà un increment de les seves habilitats metacognitives. Cal la intervenció propositiva i pertinent del mateix programa i, sobretot, del professor, integrada dins d'un entorn d'ensenyament-aprenentatge més ampli, que també ajudi a potenciar l'aparició i el desenvolupament d'habilitats metacognitives.

Recullo algunes de les aportacions que s'han produït al llarg dels últims anys, que identifiquen tres grans vies metodològiques per afavorir les habilitats metacognitives auxiliades per la computadora:

1. *Les propostes basades en l'anàlisi i discussió metacognitives.*

En aquest cas s'aprofita la possibilitat que ofereix la computadora de recollir les petjades que va deixant l'estudiant mentre resol un problema o fa una feina. Aquests traços perfilen el fil conductor que ha seguit l'usuari al moment de prendre decisions mentals que li permetran regular la seva acció cap a l'objectiu marcat, i representen l'explicació del procés cognitiu sobre el qual es poden realitzar els anàlisis i valoracions.

2. *Les propostes basades en el modelatge metacognitiu.*

Aquest segon grup de propostes es fonamenta en el benefici que es pot extreure de la presentació de models que, en veu alta, fan explícita la seqüència d'accions mentals que segueixen per complimentar una tasca assignada.

3. *Les propostes basades en la interrogació i l'auto interrogació metacognitives*

Aquestes propostes se centren en la formulació d'interrogants orientats a optimitzar el procés cognitiu que segueixen els alumnes quan realitzen una tasca escolar. Aquests interrogants es presenten en forma de guies que intenten regular externament l'execució de l'estudiant, afermant la seva consciència sobre els objectius que ha d'assolir.

La investigació educativa està descobrint que la computadora és un instrument que ajuda a la metacognició i ens permet aprendre sobre la naturalesa del nostre propi pensament, i és amb aquesta orientació que es pot esperar un canvi radical en l'educació i en el coneixement d'un mateix, que com deia Sòcrates, és el primer pas que tots hauríem de fer.*

BIBLIOGRAFÍA

FLAVELL, J. "Metacognitive aspects of problem solving" A: RESNICK, L.B. "The nature of Intelligence" Hillsdale: L.E.A., 1976

FLAVELL, J. Cognitive Monitoring" A Dickson, W. "Children's Oral Communication Skills". New York Academic Press, 1981

MONEREO, C. Informàtica i Educació Especial: Algunes propostes d'ensenyament-aprenentatge" Crònica d'Ensenyament n. 78-79, 1995

SANMARTI, N. I JORBA, J. "Autorregulación de los procesos de aprendizaje y construcción de conocimientos" Alambique. Didáctica de las Ciencias. 4, 59-78

VISITA

El president Pujol a Mèxic, el febrer de 1997

RODOLF SANTAMARIA PLAYÀ

Durant la visita que el M.H. senyor Jordi Pujol, President de la Generalitat de Catalunya, va fer a Mèxic el febrer proppassat, hi hagué dos actes que cal destacar pel seu caràcter multitudinari i per ésser dirigits exclusivament per, i a grups de catalans.

El mateix dia de l'arribada del president Pujol, el dimecres 26 de febrer, uns tres-cents catalans de Mèxic compartiren amb ell i el seu comitent un dinar ofert pel Club d'Empresaris Catalans de Mèxic. En el transcurs de l'àpat el senyor Pujol inaugurà la pàgina d'Internet del Club, del que també es commemorava els seus primers deu anys de vida. La convivència permeté els intercanvis d'impressions i idees entre els assistents de Mèxic i els membres del govern català presents, culminant amb les paraules de Ramon Praderas, president del Club, i el discurs del senyor Pujol que remarcà amb fort i clar optimisme el futur de les relacions comercials entre Mèxic i Catalunya, així com la tasca significativa dels empresaris catalans en aquest país.

El divendres 28, al vespre, tingué lloc l'últim dels actes públics de la visita del president Pujol a la ciutat de Mèxic, a la seu de tots els catalans de Mèxic, i d'arreu, l'Orfeó Català de Mèxic. Es començà amb una reunió a la Sala de Consell del nostre Casal, on el senyor Pujol i la seva esposa, senyora Marta Ferrusola, el senyor Joaquim Triadú, Secretari General de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, i la senyora Carme Alcoriza, Directora del Gabinet del President, foren rebuts pel Consell Directiu i el Consell Consultiu de l'entitat. Presentats que foren els membres als distingits visitants pel president senyor Bartomeu Costa-Amic, el vice-president senyor Rodolf Santamaria donà una explicació de les activitats de l'Orfeó, de la seva evolució, objectius, problemes i

El president Pujol amb el president de l'Orfeó Català de Mèxic, Bartomeu Costa-Amic

Els nostres socis dónen la benvinguda al president Pujol i als seus acompanyants

El president Pujol conversant amb socis de l'Orfeó

El vicepresident de l'Orfeó Català, Rodolf Santamaria, i el president de la Generalitat

futur, esmentant la relació important d'ajuda recíproca del casal amb el govern de la Generalitat.

Després el grup es dirigí a la sala d'actes on una concurrència d'unes 450 persones escoltà amb fervor a la Massa Coral de l'Orfeó que interpretà El Cant a la Senyera, Jovenívola, i Els Segadors.

El doctor Pelai Vilar, soci de l'Orfeó i professionista mèdic distingit, digué un discurs ben a punt sobre la identitat de la nostra entitat, dels seus socis i la seva història. Seguidament la jove Rita Mendizábal, "catalana de Mèxic" com ella mateixa es defineix i membre del JOC, ens emocionà amb les seves paraules de jove i de visió futurista.

Així la vetllada anà adquirint un to apoteòtic que culminà amb un discurs del president Pujol sobre la Catalunya actual, la seva importància i significació, i les fites que el seu govern s'ha fixat, tot reconeixent la contribució passada, i la futura molt necessària, de la nostra identitat, idioma, cultura i esperit de treball.

Després se serví un cocktail durant el qual molts dels assistents s'aproparen a saludar el president Pujol, que per cada un d'ells tingué unes paraules amables.

Ja de sortida es trobà amb la sorpresa del "Ballet Folklórico de Jilotepec", que interpretà una sèrie de danses típiques mexicanes que agradaren molt al senyor Pujol i a la senyora Ferrusola.

Al nostre llibre de Visitants Distingits, el President Pujol hi deixà aquest pensament:

"Cap país no progressa sense patriotisme. L'Orfeó Català de Mèxic és i ha estat una escola de patriotisme. Ara que Catalunya en molts sentits progressa, cal que aquest sentiment de Pàtria sigui més fort que mai. Que els catalans no es donin per satisfets. Hem d'acabar d'assolir el reconeixement i la llibertat de Catalunya. Tots els catalans, també els de Mèxic, han de contribuir. Gràcies pel que feu. Jordi Pujol 28-II-97" *

Altres actes

L'AGENDA OFICIAL

En aquest seu tercer viatge a Mèxic, el segon com President de la Generalitat de Catalunya, el Molt H. Jordi Pujol cobrí una carregadíssima agenda oficial amb les autoritats mexicanes. L'acompanyaren en el viatge la seva dona Marta Ferrusola, el conseller d'Indústria Subirà i altres funcionaris del govern català, així com un grup d'empresaris catalans que vingueren per a explorar i potenciar possibilitats de negocis a futur.

El president català s'entrevistà amb el president de Mèxic, Ernesto Zedillo, qui junt amb els seus ministres o secretaris donà a Pujol tracte de cap d'estat. Fou repetidament manifestada per ells la importància del paper que el president català té en l'estabilitat de la política espanyola actual, i la conveniència d'enfortir els intercanvis de tota mena entre Mèxic i Catalunya. A més de les entrevistes amb els responsables mexicans d'indústria, comerç i turisme, també s'entrevistà amb els governadors dels estats de Guanajuato i Morelos, i viatjà a Guadalajara on tingué reunions amb les autoritats, amb homes de negocis i amb representants de la cultura de Jalisco.

L'alcalde de la ciutat de Mèxic, Lic. Espinosa Villareal —el darrer designat directament pel president del país i que lliurarà el seu càrrec el proper desembre al primer alcalde votat per elecció directa de la ciutadania— féu a Pujol hoste d'honor de la ciutat i li oferí un dinar a la "Casa de la Bola" de Tacubaya, amb l'assistència de funcionaris i personalitats mexicanes i catalanes. L'alcalde de la ciutat i el president de Catalunya feren sengles discursos en acabar l'àpat.

A El Colegio de México

El mateix dia que el president Jordi Pujol va arribar a la ciutat de Mèxic volgué fer acte de presència a El Colegio de México on s'havia de firmar un conveni de col.laboració entre la Universitat Pompeu Fabra i l'entitat mexicana, fundada com a institució d'acolliment dels refugiats de la guerra civil.

El president del Colegio de México, Andrés Lira, i el matrimoni Pujol sota la placa d'agraïment de l'exili republicà a les instal.lacions de la institució

Arribada del president Pujol al Colegio de México. Hi veiem al rector de la Universitat Pompeu Fabra, Enric Argullol, Andrés Lira, el president de la Generalitat i la seva esposa i l'embaixador espanyol

El rector de la Universitat Pompeu Fabra, Enric Argullol, i el president de El Colegio de México, Andrés Lira, signaren el conveni entre les dues entitats, i el president Pujol ho féu també en qualitat de testimoni d'honor.

Després hi hagué una reunió amb els directors dels diversos Centres de El Colegio, en la qual es féu un intercanvi d'informació al voltant del paper de Catalunya a la Comunitat Europea, i del paper dels països de l'Amèrica Llatina en el futur i com a membres del Tractat de l'Amèrica del Nord.

La visita representà, segons que expressaren els membres de l'Acadèmia de El Colegio, una molt bona oportunitat per a tots de conèixer més a fons les inquietuds dels nostres pobles. Van ressaltar la manera directa i clara en què el nostre Presiden abordà, no solament els problemes de Catalunya, Espanya i la Comunitat Europea, sinó també els de Mèxic, dels que demostrà un coneixement més enllà del normal en qualsevol habitant d'aquestes terres.

A L'embaixada

Al vespre d'aquell mateix dia l'ambaixador d'Espanya a Mèxic, Juan Ignacio López de Chicheri, oferí un sopar al president Pujol, al rector de la Universitat Pompeu Fabra i demés comitiva. Diversos membres de la col.lectivitat intel.lectual i industrial mexicana acompanyaren els visitants en una convivència que també va anar més enllà de la retòrica oficial comuna a aquests actes. Entre els convidats hi havia José María Pérez Gay, director del canal 22 de televisió; Jaime Cortés, secretari general de la UNAM; el director del Banco Rural; Aguilar Camín, historiador i director de l'Editorial Cal y Arena; Ramon Xirau; Andrés Lira, president de El Colegio de México; Martí Soler, director de la Revista Orfeó Català i director de publicacions del propi Colegio... en total, una trentena de convidats.

Amb els empresaris catalans

El Banc Sabadell fou una de les vint-i-set empreses que van formar part de la missió empresarial —organitzada pel COPCA (Consorci de Promoció Comercial de Catalunya)— que va acompanyar el President de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, durant la seva visita oficial a Mèxic, del 24 al 29 de febrer del 1997.

En el marc de la visita el Banc Sabadell va ofe-

Jordi Pujol a la recepció del Banc Sabadell, saludant Lluís Fernández

rir als participants de la missió comercial, i també a les autoritats que integraven la comitiva que acompanyava Jordi Pujol, un sopar que va tenir lloc el 27 de febrer al Club de Industriales de la capital mexicana.

Al sopar —que va comptar amb l'assistència del President de la Generalitat de Catalunya i del President del Banc de Sabadell, Joan Corominas— hi van estar presents també un bon nombre de destacades personalitats del món empresarial, de les finances i de la política mexicanes, entre les quals caldria destacar el Secretari d'Hisenda i Crèdit Públic de Mèxic, Doctor Guillermo Ortiz Martínez, el governador de l'estat de Baixa Califòrnia Sud, Guillermo Mercado, i l'Ambaixador i el Cònsol d'Espanya, Juan Ignacio López de Chicheri i Gerardo Zaldívar, respectivament.

També va comptar amb la presència del President de l'Orfeó Català de Mèxic, el senyor Bartomeu Costa-Amic, així com d'altres membres destacats de la nostra Entitat.

Confiança en el futur de Mèxic

En la seva intervenció, i després d'agrair les facilitats que les autoritats mexicanes han proporcionat al Banc des del primer dia per al desenvolupament de la seva activitat, el President del Banc de Sabadell es va referir als trets que defineixen l'Entitat i el seu Grup, i va expressar la seva confiança en la futura evolució positiva de l'economia mexicana.

Jordi Pujol, d'altra banda, després de refermar la seva confiança respecte al futur del país, va destacar el seu retorn tan ràpid als mercats internacionals després de la crisi econòmica per la qual va passar fa pocs anys. També va fer especial èmfasi en la necessitat que a Mèxic, com en qualsevol altre país, es consolidi el més aviat possible una densa xarxa de petites i mitjanes empreses, que segons va dir, "són les que més contribueixen a crear ocupació i riquesa, i ajuden a fer que la base econòmica d'un país sigui sòlida".

Pel seu cantó el secretari d'Hisenda de Mèxic, Guillermo Ortiz, després d'agrair les paraules dels presidents de la Generalitat de Catalunya i del Banc de Sabadell, va manifestar la seva satisfacció pel creixent clima de confiança internacional que hi ha respecte del futur de Mèxic, "un clima del qual actes com el d'aquesta nit en són una prova irrefutable", segons la seva expressió.

L'Oficina de Representació del Banc de Sabadell és a Mèxic des de l'any 1991 i està encapçalada pel senyor Fernando Revilla i pel senyor Lluís Fernàndez, actualment membre del Consell Directiu de l'Orfeó Català.

Aplec de primavera i trobada amb els amics de Jilotepec

ROSAMAR GÓMEZ I MOLINÉ

Jilotepec és el cap d'un municipi que porta el seu nom i que té uns vuitanta mil habitants. S'hi arriba per una desviació que es troba al quilòmetre 87 de l'autopista a Querétaro.

Fins que no es va obrir aquesta autopista, el municipi de Jilotepec estava aïllat, tant de Toluca com del Distrito Federal. S'havia desenvolupat dins d'un entorn agrari i ancestral i encara guarda remembrances i costums dels temps prehispànics i de la Colònia.

Però amb l'adveniment de les noves comunicacions, tant la ciutat com el municipi van anar creixent a poc a poc en tots sentits i ara tenen una infraestructura industrial que els ha permès d'instal.lar *maquiladoras* de roba, una fàbrica tèxtil i una gran fàbrica d'eines (Trupper). Endemés continuen treballant l'agricultura i la ramaderia i compten amb grans granges avícoles.

Tanmateix, és un indret poc conegut dels habitants del Distrito Federal, que no s'han adonat de la bellesa dels seus boscos i dels seus llacs.

Dos catalans que hi viuen, en Salvador Ferrer i en Josep Vicens, els han donat a conèixer la nostra cultura i els nostres afanys, i han encetat unes relacions interessantíssimes amb l'Ajuntament i amb el poble de Jilotepec.

Una clara mostra de l'amistat catalano-mexicana. Bartomeu Costa-Amic a Jilotepec

L'any passat la Massa Coral hi donà un concert amb gran èxit i enguany el President Municipal, doctor Heriberto Ortega, va assistir a la recepció que l'Orfeó Català de Mèxic va oferir al M.H. Jordi Pujol, per tal de saludar-lo i fer-li constar l'apreci que senten a Jilotepec per la cultura catalana. Per cert que aquella recepció es va cloure amb l'alegria i les coloraines de les danses presentades per l'Esbart o grup de dansaires de Jilotepec.

Per continuar aquesta amistat, el 19 d'abril de 1997 l'Ajuntament i el poble de Jilotepec van organitzar una gran trobada —que va coincidir amb el nostre Aplec de Primave-

L'Ajuntament de Jilotepec en plè saluda a l'Orfeó Català de Mèxic

ra— no sols amb els catalans de l'Orfeó sinó també amb els de Querétaro, que són tota una colla i estan aplegats en el Casal Virolai.

Imagineu-vos arribar a l'Ajuntament i entrar en el gran pati central en mig de dos rengles formats pels nens i nenes de les escoles, que onejaven banderetes catalanes i mexicanes. Llavors el President Municipal, doctor Heriberto Ortega, acompanyat de tots els regidors, en una sessió oberta i solemne, va agrair les aportacions dels catalans i manifestà la seva admiració per la cultura catalana. D'aquesta manera segellava l'amistat i la cordialitat amb els presents.

Després de l'al.locució del doctor Ortega van parlar el president de l'Orfeó, senyor Bartomeu Costa-Amic, i la senyora Isabel Aleix, presidenta del Casal Virolai de Querétaro. Hi va haver un intercanvi d'obsequis i es varen cantar els himnes de Mèxic, de Catalunya, i de l'Estat de Mèxic.

Continuant amb la magnífica recepció, el Cronista de la Ciutat ens va parlar dels valors arquitectònics de l'església del segle XVI i de la història de Jilotepec, i llavors allí mateix, a la gran plaça, es va sentir el flabiol de la cobla i va començar la primera sardana. Es van formar les rotllanes i s'agermanaren els catalans vinguts d'allà amb els nascuts ací, i amb els nous amics que aprenien a ballar la nostra dansa.

També vàrem tenir oportunitat de conèixer els seus costums. Ens van portar a fer la visita de l'ermita de Canalojas on es venera la imatge d'una Verge de Guadalupe que aparegué gravada en una pedra. Aquesta ermita es troba en un turó que domina un paisatge excepcional de boscos d'alzines i terres de conreu.

Després vam assistir a una *charreada* on hi havia *mariachis*, *charros* i *vaquillas*. Ens van mostrar el que es pot fer amb una *reata* i fins el salt d'un cavall a l'altre en plena cursa, que es coneix com *el paso de la muerte*.

Però la pluja ens va fer dinar a cobert. Ens van oferir tota mena de plats típics, com ara *quesadillas*, *barbacoa*, *carnitas*, i no sé quantes coses més. N'hi va haver per a tots i tot va ser molt bo. Vam menjar molts *tacos*, acompanyats amb cervesa i tequila.

Encara vam tenir temps de gaudir d'un festival cultural, amb el Ballet Folklòric de Jilotepec i les cançons *rancheras*.

Un dia complet i complert, ple de sorpreses i del caliu de l'amistat.

Moltes gràcies, amics de Jilotepec.*

La normalització lingüística

VISTA DES D'UN INSTITUT DE BATXILLERAT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET

I. Agost de 1994

L'any 1988 un dels redactors d'aquest informe va arribar a Santa Coloma de Gramenet. Aleshores l'ensenyament del català s'hi anava implantant des de feia gairebé una dècada, però encara resultava fàcil de trobar pel carrer gent que no l'entenia. Actualment la cosa ha canviat molt. Es pot parlar d'una línia divisòria molt clara per sota dels vint anys i per damunt d'aquesta edat. Tot sovint hem assajat de preguntar a nanos pel carrer en català, i la resposta ha estat donada en català. Vint anys abans això era impossible i impensable. A vegades (molt escadusserament) fins i tot se sent alguna mare castellanoparlant que empra el català amb el seu fill, com a llengua materna...

L'estiu passat l'alcaldessa afirmava que l'anxaneta de Santa Coloma era fill d'emigrats. A Santa Coloma de Gramenet més del 90% ho són, i si una flor no fa estiu, tampoc un anxaneta no vol dir que tothom faci castells... Hi ha alguns punts que d'antuvi haurien de quedar molt clars: és un fet que a Santa Coloma de Gramenet la llengua vehicular és majoritàriament el castellà, però ja ho era l'any 1975. A partir d'ací podem començar a filar més prim...

Tal com hem dit en començar aquest informe, el coneixement del català ha avançat moltíssim. L'ús del català molt menys però la seva facilitat d'ús molt més. Ens explicarem.

Els redactors de l'informe pertanyem a una generació que va créixer amb el manifest de *Els Marges* clavat al front. La preocupació per saber si ens en sortiríem sense estat, o sense oficialitat, etcètera, ens duia de bòlit. Una vegada llicenciats i opositats vam topar amb la realitat, amb la dura realitat. Quan arribaves a Santa Coloma i no eres ruc o esquizofrènic, t'adonaves que la llengua d'ús corrent de la majoria dels nascuts a la ciutat era el castellà. Aleshores hom podia etzibar tota la història del 1714 ençà i enllà, però la gent d'allí no tenia ben bé aquesta història nostra com a pròpia perquè, al capdavall —i mirat des de la seva perspectiva resulta lògic— la seva història —de la qual tampoc no n'eren gaire conscients— era d'un altre lloc... No els podíem pas convèncer amb arguments històrics, o no solament els podíem convèncer amb arguments històrics. El fet més important era que hi havia un ús lingüístic consumat i que aquest ús del castellà ja els anava bé. Els discursos històrics servien de ben poc perquè prou feina tenien a treballar o a trobar ocupació i la inèrcia tenia un gran pes.

Estem parlant d'inèrcia a principis dels vuitanta i aquest terme ja implica una qualificació determinada: la gent de Santa Coloma parlava castellà perquè havia parlat sempre aquella llengua i la primera generació no va sentir cap necessitat de canviar-la en arribar a Catalunya durant la dictadura. Descrivim la situació i la situació era aquella. Per canviar aquella realitat no servien les nostres raons íntimes ni les històriques, perquè aquella generació tenia unes intimitats que els feia sentir unes altres coses. A més a més, el nivell cultural de la població emigrada, amb força analfabetisme, no hi ajudava gens, com no hi ajuda el fet que la cultura pròpia hi sigui molt arrelada, tal i com es veu a la Fira d'abril que es fa cada any a deu metres de l'Ins-

titut... La instal.lació d'una primera generació parlant castellà de forma normal havia propiciat el naixement d'una segona que feia el mateix. Fóra erroni pensar que aquesta segona generació no se sent catalana; fins i tot algun contestarà irritat que és tan català como un altre que el parla, però ho dirà en castellà, i afirmarà que també se sent espanyol... Mirat des d'una certa òptica es podria dir que no hem avançat gens, però no és veritat perquè la primera generació —a diferència de la segona— no ha dit mai que fos catalana, tot i que pugui admirar i, en alguns casos (*aquí me dieron un medio de vida*), estimar fervorosament el país.

Creure que existeix una bel.ligerància activa contra el català en la primera generació i, sobretot, en la segona, fóra erroni, precisament perquè en la segona generació existeix un sentiment d'identificació, si més no, amb Catalunya com a indret de naixença. Un dels dos redactors d'aquest informe imparteix llengua i literatura catalanes a l'institut de BUP i no s'hi ha trobat mai. L'altre, que hi fa classes d'-història, una vegada va ser requerit per l'alumnat a fer-les en castellà, però tampoc no va passar res, i si s'explica als alumnes que cal que coneguin bé la llengua, ho entenen: l'any següent es queixaven de tenir-ne poques en català, de classes. I anem a parar on havíem d'anar a parar: els nostres alumnes volen aprendre català i s'ho agafen de la manera més normal. D'antuvi veuen molt clar que els caldrà per obtenir feina i en segon lloc hi veuen una eina de promoció social; ho tenen molt clar, tant pares com alumnes; és una idea tan arrelada que fins i tot es viu amb exageració. Entre els pares existeix una duplicitat: saben que van trobar feina en aquest país i que aquest fet positiu es lliga més o menys a l'existència d'una manera de fer les coses i d'una voluntat que identifiquen amb el català; d'altra banda també hi ha en alguns casos la vella identificació català = burgès = explotador // emigrant = obrer = explotat, però va de baixa...

Per això dèiem que, si bé el català sembla encallat a l'hora de constituir-se en llengua vehicular, és mol possible que aquesta situació respongui a una urgència malentesa per part dels qui la voldríem en una situació millor, com és molt lògic.

Un dels redactors d'aquest informe va començar a fer classes de català per a adults a l'Associació de veïns de Sant Gervasi l'any 1979. Aleshores venien a les classes dones de famílies ben situades. El professor va haver de veure amb sorpresa com algunes filles de mares catalanoparlants venien a les classes de no-catalanoparlants. Quan preguntava a les mares, deien que *com que havia estat prohibit*... Evidentment aquesta raó era clara però no n'hi havia prou per al canvi lingüístic d'anada i tornada: al darrera hi havia tot el tema del prestigi social de la llengua, i aquelles mateixes mares de famílies benestants van veure molt clar que havien de tornar a la llengua de l'àvia quan van saber que la primera dama del país tenia una floristeria al barri i enraonava en català orgullosa de la seva llengua. Pot semblar absurd però la gent es mou per aquestes coses, per aquestes identificacions entre llengua i prestigi social o posició social: el català passava a ser la llengua de prestigi i el *Pigmalió* en versió de Joan Oliver era imaginable en un cert context. Deu anys abans la llengua de moda entre aquells que volien fer el *pijo* era el castellà: no és que la situació hagi canviat radicalment a les discoteques que hi ha més amunt de la plaça Francesc Macià; la llengua vehicular continua sent el castellà, però el català ha deixat de ser-hi una cosa mal vista.

Aquesta anècdota de la floristeria no tindria cap vigència si no expliqués alguna cosa sobre la llengua. Les llengües, com és sabut, s'imposen primer per la força de la llei i finalment per la força del seu prestigi, i en aquest vessant veiem que en guanya fins i tot a Santa Coloma i entre l'emigració. Els nostres alumnes se senten acomplexats pel seu accent i sense que els professors hàgim dit res a favor o en contra, veuen el català de Girona com a model, i no "els sona bé" el català occidental amb el qual s'assembla més la seva fonètica. Aquestes percepcions, naturalment, tenen molt de subjectiu però evidencien tota una sèrie de conceptes en joc, propis de mestresses catalanoparlants de tota la vida... Per aquest motiu afirmàvem que, si bé el català no es fa servir gaire més que fa vint anys, la facilitat per fer-lo servir existeix i el seu coneixement també. A partir d'aquí l'existència d'un rock en català i d'altres ofertes culturals fa molta feina... Molta gent de Santa Coloma ha pres com a model la classe mitjana catalanoparlant perquè segurament aquesta classe preponderant en el país és l'esglaó següent d'integració. Per això dèiem que d'altres raons alienes a la raó històrica estan jugant en el procés. Si no es

nota més és perquè l'actitud normal de la primera generació ha estat la d'assegurar-se que els seus fills aprenguessin bé la llengua mentre ells eren a la feina. Per tant, tot i que no ho sembli, la situació és del tot diferent: fa molt poc, a Santa Coloma, ha sortit al carrer un setmanari esportiu en castellà, fill de la iniciativa privada; doncs bé, les planes de cultura i espectacles es fan en català, tot i que els accionistes formen part de la primera generació d'emigrants.

En aquest sentit els *manifiestos* són cosa aïllada. Els nostres alumnes ens van comentar amb sorpresa la recollida de signatures durant la Fira d'abril i un no es va estar de fer broma posant en relació la quantitat de signatures amb la quantitat molt més gran d'assistents. Els nostres alumnes, majoritàriament castellanoparlants, creixen amb *manifiestos* d'una banda i *Bola de drac de l'altra*, és a dir, creixen amb una llengua —el castellà— molt en contacte amb una altra —el català— i tot el que se'n deriva. Segurament aquest fet no treu que hi hagi gent que signi manifestos, però és molt possible que una part dels signants no acollissin gens bé una desaparició de les televisions catalanes perquè, per als signants una cosa és protestar del fet que això del català es demani a la feina i una altra molt diferent eliminar part de l'oferta televisiva... Un dels redactors de l'informe ha aportat el seu ajut a la programació en català de Ràdio Santa Coloma, que va de les vuit del matí fins a les dues. Els programes de flamenc hi tenen més audiència, però cap oïdor no s'ha queixat que la programació matinal fos en català. No és gens aventurat de pensar que, arribat el cas, els nostres alumnes signessin a favor del manteniment de tota l'oferta televisiva en català, i també de la radiofònica.

Cal que prenem en compte que són alumnes que sempre han tingut classes de català a l'escola i enguany han començat a preguntar pel Franquisme perquè no saben ben bé què hi va passar. Quan els parles de la repressió del català potser no ploren, però no els sembla gens bé el que va passar amb la llengua. Si amb la segona generació som ací, amb la tercera podem anar més lluny. No cal dir que, en aquest sentit, una assignatura d'Història de Catalunya —inexistent en l'actual i en el futur batxillerat— els faria molt servei. I si no desaparegués —com desapareixerà— la Història de la Literatura Catalana a la futura reforma educativa, en tindríem molt de guanyat: els agrada descobrir que una de les places del barri porta el nom d'un personatge de *Terra Baixa*, o que Josep Ma. de Sagarra hi va néixer. Aquestes petites descobertes els arrelen... La segona generació comença a prendre la història de Catalunya com a pròpia, amb l'interès sempre relatiu que el comú de la gent té per a aquesta disciplina: que parlin en castellà no vol dir que no tinguin cap mena de lligam amb el país. Molts tornen a estiuejar cada any al lloc d'origen i, aleshores, encara que suspenguin el català, els cosins els tracten com a catalans. Sovint aquest tractament és més aviat menyspreatiu, però això els obre els ulls (el servei militar fa la mateixa funció). Vam viure el cas d'un alumne que es va decidir a parlar en català després de fer la mili... Enguany els encontres de lliga del Club de futbol de Santa Coloma a la resta d'Espanya han estat un calvari d'anticatalanitat. El president del club es va posar la insígnia d'Extremadura en arribar a la ciutat natal i molts dels pares dels joves futbolistes hi pertanyien. La xiulada —amb apedregament inclòs— va ser tan descomunal que el president va llençar la insígnia amb vergonya... Els canvis d'actitud lingüística, en un clima de respecte bilingüe com el nostre, es produeixen si abans hi ha una altra mena de canvis emocionals d'aquest estil, canvis que són subjectius i que exigeixen paciència i —recuperarem un mot— bonhomia per part del país d'acollida. En aquest sentit la identificació amb el Barça va jugar una carta positiva de primera aproximació al país en la primera generació, i encara juga aquest paper en la segona. Les úniques experiències negatives de catalanitat dels nostres alumnes es van produir durant una excursió als Pirineus; van entrar en contacte amb joves independentistes que els tractaven d'estrangers perquè parlaven castellà, i això els va doldre.

No és el català el que irrita aquests alumnes. Els hem vist queixant-se iradament pel fet que a vegades calia tenir carnet polític per a obtenir contractes en alguna institució pública. Els preocupa la corrupció i en aquest sentit són presa fàcil per a aquells que la denuncien demagògicament per beneficiar-se'n políticament (hi ajuda el fet que desconeguin el passat d'alguns demagogs). I els preocupa sobretot l'atur. Senten un cert complex d'inferioritat pel fet de ser d'aquella ciutat. Podria dir-se, en termes generals, que si visquessin en un país on trobar

feina no fos difícil se sentirien més integrats, perquè sempre hi ha algú que esperona fantasmes ètnics en el tema de l'atur: fa dos cursos algú saltava contra els magrebins perquè creia que li prenien la feina.

Dos anys enrere vam tenir una alumna que ballava sevillanes meravellosament i que en acabar el COU va entrar a l'Institut del Teatre. Sis mesos després era una ciutadana de Catalunya que parlava activament en català. Nosaltres l'havíem preparat com no hauria pogut esdevenir-se quan van arribar els seus pares. Aquesta mena de casos no són aïllats i la bona disposició, ni que sigui passiva, existeix. *Lo piden para el trabajo* diuen, i aquesta demanda esperona fins i tot els més pragmàtics i despreocupats. Aquest fet marca una gran diferència de dues dècades: ara estudiar català resulta pràctic i qui l'ha estudiat ja és part interessada, pel cap baix, a lluir títol. Aquesta és la gran diferència amb València, per exemple, on alguna consellera de cultura afirmava que era més útil aprendre l'anglès... Aquests nois i noies només han de trobar una feina i viure en un país que vegin net. La resta, molt lentament (no ens enganyem), vindrà sol, però vindrà si hi ha fermesa i tolerància, civisme i cordialitat...

II. Maig de 1997

Allò que crida l'atenció de la normalització lingüística a Santa Coloma de Gramenet és com s'ha avançat en el terreny del coneixement del català durant aquests vint anys, i encara més: com hi ha hagut un consens social a favor del coneixement de la llengua. Durant aquests anys he enraonat amb molts pares. Tots ho veien molt clar: volien que els seus fills dominessin bé la llengua, no tant per canviar de llengua materna com, en primer lloc per gaudir d'unes oportunitats professionals que els progenitors veien inabastables per a ells mateixos i, en segon lloc, perquè volien que els seus fills poguessin dir que eren catalans. Aquesta segona intenció de vegades resultava contradictòria perquè, en la intimitat familiar, s'ha vist potenciada per un record intens del lloc d'origen que els pares han inculcat a les criatures, però en visitar el poble a l'estiu els seus cosins els han fet ben avinent que eren catalans pel fet que no enraonaven el castellà com els qui havien romàs a la terra dels pares...

El català potser no és una llengua molt sentida als carrers d'una ciutat formada per gent que va venir pràcticament tota de fora de Catalunya, però sens dubte ha passat a ser una llengua coneguda, entesa i assimilada. Segurament aquest és el gran pas que s'ha produït durant aquests vint anys. Que després s'usi fora de l'aula en un entorn massivament castellanoparlant és força més difícil, però sens dubte els joves de la Santa Coloma actual es troben en una bona situació per reaccionar sense problemes lingüístics d'adaptació si entren en contacte amb un entorn catalanoparlant, per exemple a la universitat. No és que en tinguem tants fent carrera com un institut de classe mitjana, però en termes generals sí que veiem que, quan tornen a passar per l'institut al cap d'un parell d'anys, n'hi ha que podrien passar perfectament per nois catalanoparlants, i a la universitat o a la feina no han tingut problemes d'adaptació. L'altra cara de tot això la dóna la creació literària. Els departaments de lletres de l'institut l'estimulen, i la tenim molt en compte, però tot i el bon domini de la llengua catalana per part de l'alumnat, i si bé en el terreny dels articles en general no hi ha problemes a escriure'ls en català per a la revista del centre, en canvi la poesia ja és una altra cosa: en aquest gènere és quan el castellà surt amb més força.

Però a part de la llengua poètica allò que sorprèn més és la forma planera amb la qual s'ha produït aquest canvi en el coneixement del català. Al darrera, naturalment, hi ha hagut uns professors que hi han treballat abnegadament, però l'acceptació sense problemes per part de la població ha estat un tret a remarcar, un factor clau.

Ara, però, sembla que alguna cosa fa pessigolles.

Les darreres eleccions a la Generalitat i al govern de l'estat van ser presidides per una crispació mai no vista; en una bona part aquesta crispació venia instigada pel P.P. No semblava pas que l'alumnat del centre haguessin quedat afectats per aquell debat —els joves d'avui en dia poden ser solidaris però tot sovint la seva solidaritat tria camins no polítics per a realitzar-se, a diferència dels de fa vint anys—. I dic que no ho semblava perquè amb el debat sobre la nova llei de normalització sembla com si tota aquesta feina de crispació hagués fet algun efecte.

Els alumnes, a les classes de català, pregunten coses tan al.lucinants com si ara s'obligarà a enraonar

només en català i es multarà a qui enraoni en castellà en contextos com el carrer. Una llei que tenia com a objectiu d'igualar l'ús de les dues llengües en camps que eren desfavorables a la llengua pròpia de Catalunya, com el de la justícia, és vista amb preocupació, com si la intencionalitat fos tota una altra: senzillament restringir l'ús del castellà a tots nivells.

Naturalment una estona de conversa distesa amb els alumnes ajuda a esvair aquestes pors perquè aquest parer és degut a la desinformació. Enraonar del que es va fer amb el català durant els anys quaranta els ajuda molt a situar-se i ja veuen que no és el mateix, que no hi ha punt de comparació entre una realitat —l'actual— i l'altra. Però algú ha anat embolicant la troca a nivell de l'opinió pública, tocant aquella mena de fibra que porta els nostres alumnes a escriure la poesia —el gènere dels sentiments— en la seva llengua materna. Al meu parer cal respectar aquesta fibra encara que la situació d'aquests nois i noies sigui diferent de la dels de 1970: aleshores era la llengua pròpia del país la prohibida i ara les dues són cooficials. No estaria de més que reaccionessin com Angel Guimerà i adoptessin el català com a llengua pròpia. Però un canvi d'aquestes característiques exigeix, precisament, que no hi hagi sentiment d'amenaça. Cal no oblidar que aquell dramaturg castellanoparlant encara confessava als seus amics d'adolescència que no se sentia català, i després fou un dels més aferrissats i abrandats defensors de la nacionalitat catalana! Com es va produir aquest canvi? Guimerà comptava amb un entorn totalment catalanitzat, que els nostres alumnes només han tingut a través de les classes i la televisió, d'una forma molt segmentada... Per tant el canvi, si es produeix, serà més lent. Allò que sí és segur és que només si s'arriba a materialitzar en les actuals circumstàncies de llibertat de tria, hi haurà garantia de no tornar enrere. Precisament per aquest motiu aquells que no volen que es produeixi, intenten dibuixar en les consciències de la segona generació un panorama de terror que els vacuni contra aquests plantejaments. Però durant els propers vint anys el canvi podria començar a produir-se. Només calen dues coses: que no es crispi l'ambient i que no es toqui la immersió lingüística. La resta és una qüestió de temps.

Fa uns dies, durant una enrabiada amb un professor de ciències, un alumne va cridar que no enraonaria mai als seus fills en català. Va ser una afirmació proferida en un moment de tensió. Jo mateix faig classes a aquest alumne i mai no m'ha mostrat actituds contràries a la llengua catalana. Però naturalment ens va preocupar perquè era la primera vegada que un alumne sortia amb un estirabot d'aquestes característiques; ens va preocupar més per l'enrabiada que pel contingut de l'afirmació, perquè els pares colomencs continuen enraonant entre ells —i també amb els seus fills— en castellà. És a dir que l'alumne no estava anunciant res que no es fes a Santa Coloma de forma normal i sense revengismes, i sense que ningú no ho retregui... Precisament per aquest fet ens va semblar preocupant. Personalment allò que em crida l'atenció és que, mentre que fa deu anys només vèiem algun "Jordi" escadusser i en canvi moltes Azucenas, Rocíos, Jonatans, Ivans, Rubens, ara comencem a veure alguna Núria filla d'andalusos i més d'una Mireia. Són coses que poden no voler dir res, però també poden voler dir molt....

Va ser la intenció d'aquell alumne el que ens va preocupar. Faltava poc per la Fira d'abril, que es fa a tocar del centre (durant aquella setmana el flamenc entra per les finestres i és curiós que coincideixi amb el comentari de *El Cant a la Senyera* i *La sardana* de Joan Maragall a l'interior de les aules). No cal dir que durant aquells dies la tensió va continuar, potser més que de tensió caldria parlar d'intranquil.litat. És clar que cada any, al centre, en passen entre 1.200 i 1.500 d'alumnes, i una flor no fa estiu... Només el temps dirà fins a quin punt la calma ha estat trencada.

De tot això se'n dedueix una conclusió curiosa. Fa vint anys els preocupats pel futur d'aquesta llengua intentàvem —tal com ho va fer Guimerà— de fer força soroll per guanyar un marc que en permetés el desenvolupament. Ara que ja el tenim ens adonem que, per continuar, allò que ens pot fer més mal és el soroll i un clima de crispació. Guanyar aquest 100% de coneixement del català és encara la prioritat i el més essencial. La feina on som posats ha passat a ser cosa d'anys, de tenacitat i de paciència, i gosaria d'aconsellar, des de la més absoluta inexperiència en el terreny de la política, que si hom pot avançar en la legislació sense fer servir les trompetes, amb passa menuda i segura, millor que no pas movent gaire rebombori...*

Les "Notas catalanas" de Justo Sierra

JOSEP RIBERA I SALVANS

Tres quarts de perfil. Dret i formal pel retrat fet en 1896. Vestit de fosc amb levita i barret de copa i bastó i guants a la mà dreta. És un home distingit, rodanxó, de faccions nobles, amestissades, amb barbeta i bigoti blancs. El decorat del fons és imprecís i difuminat per tal que el fotògraf pugui fer ressaltar la figura del personatge. Es tracta de Justo Sierra i la notable fotografia apareix en l'edició del seu llibre *Notas Catalanas* feta per Premià Editora, de Fernando Tola, ara fa tretze anys.

Pels que portem anys de viure a Mèxic la figura de Justo Sierra ens és coneguda o hauria d'ésser-ho. Però això ja no és tan clar pel que es refereix als possibles lectors a Catalunya o a d'altres països. Tractarem doncs de fer un esbós de don Justo, tan important en la història i la cultura de Mèxic, i uns extractes i comentaris de les cròniques que amb el títol mencionat es publicaren per primera vegada l'any 1902 a la revista *El mundo ilustrado* i que escriví durant el seu viatge a Catalunya un any i mig abans.

Justo Sierra Méndez va néixer a Campeche en 1848 i féu allí els estudis primaris, que continuà a Mérida fins a la mort del seu pare, quan ell era encara un vailet i la família es traslladà a la ciutat de Mèxic. Ací ingressà d'intern en el Liceo Franco Mexicano i més endavant al Colegio de San Ildefonso, on féu estudis de jurisprudència i on començà el cultiu de la seva vocació literària.

A la fi del somni americà de Napoleó III i de l'imperi de Maximilià amb l'afusellament d'aquest, Juàrez retorna a la capital del país i s'inicia la tasca de normalització i redreçament de la vida nacional. En el camp de la cultura dues figures sobresortiren en aquells moments sobre les demés: Ignacio Manuel Altamirano i Justo Sierra. A l'arribada d'aquest a la ciutat de Mèxic, Altamirano ja era el mestre indiscutit, la figura de més prestigi en els medis literaris i polítics del país, i en ells, més endavant, Sierra es va anar obrint camí a poc a poc. Altamirano l'ajudà a ocupar un lloc destacat en les vetllades literàries d'aleshores, i els seus treballs periodístics començaren a consolidar la seva fama. El jove poeta publicà en *El Monitor Republicano* les seves *Conversaciones del domingo*, de les quals la part més important foren els relats que formarien el llibre *Cuentos Románticos*. Publicà una novel.la *El Angel del porvenir* i un drama *La Piedad*. Els seus interessos variats i múltiples el feren dedicar també a la sociologia, l'educació i la història, temes on mostrà maduresa i claredat a través dels seus articles en les revistes del moment.

A la mort d'Altamirano, Justo Sierra ja era una figura pública de relleu nacional i internacional i, d'una manera natural, ocupà el lloc que havia deixat buit el seu mestre i protector. S'inicia aleshores el seu mecenatge, exercit amb la seva destacada personalitat i reforçat des dels seus diversos càrrecs polítics. Es reuneix amb els poetes de la *Revista Azul* i de la *Revista Moderna* i influeix en els seus deixebles com Urbina, Gonzalez Obregón i Urueta. Entre totes les formes que cultiva persevera sempre en la història i és en aquest camp que dóna dues

obres cabdals, *Evolución política del pueblo mexicano* editada en 1910 i que jo, a l'arribar a Mèxic, vaig haver d'estudiar per acabar el meu batxillerat, i *Juárez, su obra y su tiempo*.

Esquematitzant una mica la seva activitat cultural podríem dir tal vegada que la poesia, el teatre i la narració foren obra de joventut; la història i l'educació obres de maduresa; i el periodisme polític i la prosa literària, exercicis constants durant tota la seva vida.

Home conservador, humanista de vocació àmplia i total, il.lustrat d'abans de la revolució mexicana reivindicadora del passat prehispànic, sent la dualitat de la seva personalitat mestissa quan diu:

> *Els mexicans som els fills dels dos pobles i de les dues races, naixem de la conquesta; les nostres arrels estan en la terra que habitaren els pobles aborígens i en el sòl espanyol. Aquest fet domina tota la nostra història i a ell devem la nostra ànima.*

Aquest home, producte del seu temps, féu la seva carrera política en el porfirisme, esdevenint la figura més alta de la cultura de l'època. Fou successivament diputat al Congrés de la Unió, magistrat de la Suprema Cort de Justícia, sots secretari d'Instrucció Pública i, des de 1905 fins 1911, ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, lloc en el que guanyà la major glòria i prestigi amb la fundació de la Universitat Nacional en 1910. A la caiguda de Porfirio Díaz, Justo Sierra fou nomenat ministre plenipotenciari a Espanya, on morí el mateix any d'haver sortit de Mèxic. En el centenari del seu naixement la Universitat el declarà *Maestro de América* i reuní les seves obres en quinze grans volums que revelen no sols l'amplitud i varietat dels seus temes i preocupacions sinó també la qualitat de la seva prosa i l'agudesa de les seves observacions culturals, polítiques i històriques.

Home que havia corregut món, escriví relats notables dels seus viatges. En 1898 publicà un llibre *En tierra yankee-Notas a todo vapor*. Un altre projecte que no arribà a concloure però del que havia avançat textos era *En la Europa Latina*. L'itinerari previst era França, Espanya, Itàlia... D'aquesta ambició global en surten les *Notas Catalanas*.

Pel setembre del 1900 i a l'haver-lo nomenat magistrat de la Suprema Cort, se'l designà cap de la delegació mexicana en el Congrés Social i Econòmic Hispanoamericà que es realitzà a Madrid. Representava també a l'Acadèmia Mexicana de Jurisprudència i a la Societat Mexicana de Geografia i Estadística. La seva presència a Madrid fou un dels seus triomfs intel.lectuals més importants. Pronuncià el discurs d'obertura del Congrés i dies després un altre que titulà *Lección de historia mexicana* al que la premsa madrilenya qualificà

> d'*obra mestra d'eloqüència, de franquesa, de bon judici i de patriotisme.*

Però en les seves cròniques de viatge res no contarà dels seus records madrilenys. En canvi Barcelona i altres llocs de Catalunya que visità quan acabà el congrés li donaran tema pel llibre a què ens referim.

Evidentment que l'obra fou producte de la seva admiració —molt d'aquell temps— per Espanya. De totes maneres en el transcurs del text hi trobem repetides referències a les "diferències regionals" de Catalunya i dels catalans, i les apuntà amb simpatia, encara que sempre fent el comentari que, tingués raó qui en tingués, ell es quedava al marge. Prudència típicament mexicana de nedar i guardar la roba! Però sempre és càlid en l'afecte i en la descripció de llocs i de persones.

Comença les *Notas* parlant de Barcelona i de la seva arribada a la ciutat. Ens diu:

> *Si hagués d'escollir una ciutat per a viure a Europa em fixaria primer en Florència, després en Brussel.les, en Sevilla tal vegada, en Barcelona ben segur.*

Diu que hi ha ciutats que no imiten a ningú

> *...que viuen de si mateixes, que són artístiques, socialment autònomes, que són persones i no reproduccions, que tenen* sello. *Barcelona és d'aquestes. I afegeix ...Vaig entrar a Barcelona en el carruatge d'un excel.lent hotel situat en el millor lloc de la Rambla i aquesta em semblà ampla i tristoia; s'aglomeraven al seu entorn laberints de carrerons foscos i estrets. Poc després aparegueren els amics: el venerable pare del meu bon company don Santiago Ballescà, un molt simpàtic vellet de poques paraules i molt cor, i el seu principal dependent, don Francesc Alvarez, excel.lent i utilíssima persona que opinava a favor de l'annexió d'Espanya a Catalunya i que ens parlava en espanyol per mera consideració. Foren els primers que vingueren als nostres braços; ambdós*

havien passat bona part de les seves vides a Mèxic i ja comprendreu per tant si en foren de benvinguts! Adéu spleen*; ens en anàrem a veure Barcelona, baixant la Rambla fins al passeig de Colom...*

En aquella primera passejada per Barcelona, tot just arribat, pujaren a Montjuïc i des de Miramar ho contemplava tot amb golafreria.

Enfront la Barceloneta i una immensa extensió, la ciutat comtal apinyada, un xic negra de sutge, atapeïda de carrers tortuosos entre els que s'obre camí treballosament la Rambla vers l'interior amb els seus arbres groguencs i despullats, fins a trobar en les primeres ondulacions d'aquesta doblegada planura catalana, la ciutat nova, l'Eixample i el barri de Gràcia, clar, magnífic, ample, ple d'aire, de llum, subratllat de vegetacions encara no totalment devorades per l'hivern, més clement ací que en altres llocs dels mateixos paral.lels. I és que el Mediterrani és un gran cubell d'aigua tèbia i clara en què s'ha banyat en plena joventut i bellesa la civilització humana. Més enllà la boirina esfumava i esvaïa el panorama. La ciutat ja era una nebulosa formada d'àtoms d'electricitat lluminosa i el mar una placa d'acer negre quan baixàrem del nostre mirador; no haurìem volgut abandonar-lo!

Bona disposició d'abastar-ho tot des del primer contacte! Descriu amb avidesa i els ulls semblen no tenir-ne mai prou. Però tot seguit passa a parlarnos de la gent, i diu:

...grans xerrades de sobretaula... sols cal parlar amb uns quants catalans distingits, que són immediatament bons amics nostres, per a comprendre la situació precària del país de treball i altivesa, exasperat per les conseqüències de l'última guerra que amenaça tancar els mercats colonials d'altres temps a les seves indústries, més que amb tarifes duaneres amb la competència del producte americà, inferior per molts conceptes al català, però privilegiat per la llei, per la proximitat, per la immensitat de capital en joc. Aquesta exasperació té una vàlvula: l'hostilitat sorda i constant, incurable, contra el govern espanyol, sigui el que sigui, conservador o liberal i gairebé contra Espanya. En conclusió el regionalisme català és una tendència al federalisme; si el partit republicà fos tot federalista a Espanya, i no ho és per ventura, demà Catalunya s'alcaria en massa per la República.

És ben clar que les relacions que Justo Sierra estableix són amb les classes altes de la societat catalana. No podia ésser altrament considerant el propi origen i militància a Mèxic. No obstant tracta d'analitzar més a fons i diu a continuació:

...Aquest partit és la burgesia, és gairebé tot el comerç i la indústria i la premsa i la universitat; parlen els seus caps i els seus soldats amb idèntica vehemència de descentralització necessària, d'abusos infinits, d'explotacions vexatòries, d'intromissions absurdes dels administradors que vénen de Madrid. Malgrat tot, aquest partit mai no es deixarà temptar pel gual de la separació; el reté una àncora terrible: el partit obrer. Aquest, minuciosament organitzat pel combat a tot Catalunya i part de València, Aragó i Navarra, però sobretot a Barcelona on està regimentat militarment i en contacte amb els principals anarquistes i agitadors estrangers que tenen amics fins i tot a les universitats i centres del pensament, detesta intensament a la burgesia capitalista que voldria ser mestressa del govern provisional. Naturalment a Madrid aprofiten aquesta incurable dissidència entre els mercaders i industrials catalans i els descendents dels antics pagesos que des de l'edat mitjana accentuaren amb la sang i l'incendi les seves protestes contra els senyors de castells feudals o de privilegis municipals. Els regionalistes anomenen aquest maquiavelisme de la metròpoli, iniquitat i fellonia i tal vegada tinguin raó. I tal vegada tinguin raó a Madrid i jo no m'hi fico!

És l'anàlisi per una banda i per l'altra l'abstenció.

Amb el màxim interès visita i descriu. Com els turistes d'ara a Barcelona, visita l'ajuntament, la catedral, Santa Maria del Mar, el Pi, la Sagrada Família, la universitat, el palau Güell. Gaudí i Prim li desperten l'admiració i el comentari. I en forma molt entusiasta Santiago Rossinyol a qui es refereix en diferents llocs de les *Notas* i a qui fa una visita al Cau Ferrat de Sitges, la que descriu amb un bell relat, segurament la part més destacada del llibre. Va a Sitges amb alguns amics catalans i ens diu que mentre ells parlaven durant el trajecte

...recordava jo, recordava dos o tres vells catalans, pròcers de la meva terra i amics íntims del meu pare que foren de les primeres i més pregones admiracions de la meva infància i ni entenc a Campeche sense muralles ni sense aquelles velles torres del seu comerç i la seva marina ja morta: don Francesc Clausell, don Josep Ferrer, don Salvador Preciat... Els veig amb els seus panamàs d'immenses ales, ses grans jaquetes fluixes d'alpaca, vestits de dril blanquíssim, les grans cadenes d'or sobre

*l'armilla i les antiparres de carei, i passejant pel moll o l'*alameda... *Bons amics, bona gent.* A l'estació de Sitges *...ens esperaven alguns amics; un d'ells un gegant aixoplugat sota un barret d'ales amplíssimes, un veritable xamberg, el cos malgirbat i angulós folrat amb un amplíssim* mac farlan *blau que tocava a terra i mostrant entre el front carregat d'ombra pel xamberg i la gran barba inculta uns ulls de llum pròpia, riallers amb llampecs dolorosos, la taca clara del rostre a mig colrar com un tronc mig cremat, la boca mordaç, irònica, bondadosa a la vegada i sensual. Llavis acostumats a les llargues besades de la Venus llatina. Era Jaume Rusiñol (sic).*

Justo Sierra frueix del personatge i del seu ambient. Santiago Rossinyol prodiga la seva personalitat i el seu bon humor: brinda, predica, canta i conta, i diu Sierra

...oh no, els seus contes no eren per ésser escoltats per les madones de Botticelli, eren ecos de la vida del barri llatí, sal gruixuda i picant fort però capaç de fer riure el drac esculpit en el picaport de la casa de l'Ardiaca.

Finida la visita s'acomiada dient

...Adéu estimat gran poeta, indecís entre el pinzell i la ploma! Els homes com vós són necessaris; sembla que viviu en el passat, en allò mort, i no, el passat reviu en la vostra ànima i no sabeu dir com però sí que podeu balbucejar i murmurar el vostre anhel infinit, la vostra eterna balada a aquesta lluna que reflecteix la llum invisible d'un ideal, d'un sol que tramunta els cims de l'edat de l'art; perquè l'edat de la fe és necessària en aquest temps nostre de mecànica i de negoci; és per a l'home de treball sense compensació quan està a sota i sense ideal quan està enlairat, un descans, una música; és l'ombra de la nit, la frescor del bosc i la rialla de la font sumades a l'amagat cant del Rossinyol.

Amb aquest retòric i inflamat panegíric del nostre artista acaben les *Notas Catalanas*.

No hi ha dubte que una de les tasques primordials dels catalans de Mèxic és la d'estrènyer els llaços entre les cultures de Mèxic i de Catalunya. Si Justo Sierra, personalitat cimera de la cultura mexicana mostrà fa prop d'un segle el seu afecte pel nostre país, bo és que ho recordem i ho fem conèixer.

Agost de 1997

Centre Quiropràctic Benet, S. C.

Examen i tractament de la columna vertebral i del sistema nerviós, previ estudis radiològics i neurològics (termografia) i anàlisi postural.

DR. ENRIQUE BENET CANUT
Palmer College of Chiropractic Davenport, Iowa.
Ced. Prof. 381973

DRA. MONTSERRAT BENET GREGG
North Western College of Chiropractic, Blumington, Minn.
Ced. Prof. 2280100

Membres de:
• Colegio de Profesionistas Científico Quiropráctícos de México, A. C. • Sociedad Científico Quiropráctica de México, A. C. • Federación Mexicana de Quiropráctica Deportiva, A. C. • Federación Latinoamericana de Quiropráctica, A. C. • World Federation of Chiropractic (Federación Mundial de Quiropráctica). • Chiropractic Association (Asociación Americana de Quiropráctica). • Chiropractors Association (Asociación Internacional de Quiropráctica). • Fedération Internationale de Chiropractique Sportive (Federación Internacional de Quiropráctica Deportiva).

DR. HÈCTOR MURRIETA GONZÀLEZ
Responsable del Dept. de Imaginologia
(Rayos X i Termografia)
Certificat pel Consell Nacional de Radiologia
Universitat de Veracruz
Ced. Prof. 1120498

Gutenberg 133 • Colonia Anzures • 11500 México, D.F. • Tels: 250-0433 250-8796 251-3055 395-8133 (clau 9488)

Del carrer Balmes a la plaça Catalunya

JOSÉ MARÍA MURIÀ

Va fer molta calor a Barcelona per l'agost del 64. Aquell migdia, per exemple, fins les parpelles semblaven enganxar-se al tancar i obrir d'ulls. La humitat i la suor feien que la roba s'adherís al cos com una mena de sobre pell. Ningú no tenia clima artificial als cotxes aleshores, entre altres coses perquè gairebé ningú no tenia cotxe.

El millor era que els carrers anaven buits, en contrast amb els autobusos i tramvies, sempre plens de gom a gom. Recordo com si fos ara, d'aquell mateix dia, un gran camió de càrrega detingut davant d'un semàfor, tot solet però això sí, fent molta fressa. Tot ell esperava que canviés el llum per seguir carrer Balmes avall. No passà cap cotxe més ni en un sentit ni en l'altre. Tan sols, al cap d'una bona estona i per justificar l'existència del llum vermell i que aquella gran quantitat de mercaderia s'estigués esperant, va passar tot xino-xano una bicicleta bastant petita, el tripulant de la qual es va mirar el camioner tan satisfet com si hagués fet valer un dret inalienable.

Tothom pensava que molts d'aquells semàfors es devien més aviat a l'interès particular d'algú que estava ben situat, que a una veritable necessitat viària.

Cal creure que jo creia que era realment molt important el que havia de fer per decidir-me a sortir de casa de l'àvia amb tanta calor, encara que aleshores tampoc no hi havia a les cases ni ventiladors ni els aparells que hi ha ara per refrescar l'ambient.

Després d'entrevistar-me amb qui m'havien dit, prop del carrer Rosselló, vaig tirar jo també carrer Balmes avall, tot cercant de primer on pogués beure alguna cosa fresca. Entre la calor i un xic de por que tenia, malgrat els meus vint anys, la gargamella se m'havia clos completament.

Vaig entrar en un bar on només hi havia, apart de l'amo, una parella de noietes molt simpàtiques i bufones, especialment la més alta. El nom que em va dir, i que no he de suposar que no fos el de veritat, era el més escaient en aquells moments: Núria. Justament el santuari des d'on el proper dissabte tiraríem amunt per passar els Pirineus fins a Bourgmadame i recollir el famós paquet de papers.

Ho vaig trobar de bon auguri, com si fos tan casual que a la Barcelona d'aquell temps hi hagués una xicota d'uns setze o disset anys que es digués així. El que passava és que era la meva primera estada a Catalunya i encara no sabia prou bé que els catalans poden ser molt perseverants en posar certs noms als seus llucs.

Si la Núria em va cridar l'atenció de seguida, jo tampoc li devia ser del tot indiferent doncs amb facilitat xerràrem una mica, però no em van permetre que pagués les horroroses begudes de taronja sintètica que vàrem fer plegats... En canvi, la possibilitat de fer-ho més endavant la deixaren no massa subtilment oberta.

Aleshores les bones maneres no permetien massa confiança de primera intenció... Si no em van dir on vivien, tampoc no es van oposar a què caminés darrera seu per esbrinar-ho jo mateix, i així vaig tornar a emprendre-la carrer Balmes avall, elles dues al davant i jo a una distància prudent, sentint molt bé tot el que deien car alçaven la veu tot el que calia.

Vaig entendre el joc i m'hi vaig avenir. D'aquesta manera anava sabent coses. Quin curs començarien pel setembre i a quina escola anaven, quants germans tenien, que naturalment eren tots del Barça i no anaven massa a l'església...

Tot anava bé fins que vàrem arribar, m'en recordaré tota la vida, a la cantonada del carrer d'Aragó, del que sempre deien que abans hi passava el tren per sobre.

Com que venia un parell de cotxets ens aturàrem, just al costat d'una parella de policies vestits de gris, que es van mirar de mala manera a les meves escortades i un d'ells se'ls plantà al davant i els engegà una bufetada a cada una que es devia de sentir fins a la Plaça d'Espanya.

—"*A ver si habláis como Dios manda*..." els hi espetegà.

Em vaig quedar de pedra i sense saber què fer, mentre el valent uniformat se'm quedava mirant provocadorament. Què havia de fer? Insultar-lo i arrencar a córrer m'hauria tranquil.litzat una mica, però era una bogeria, màxim amb els papers que portava al damunt. Reclamar-li era més estúpid encara. Sentint com si el pit se m'encengués i suant com una bota vaig seguir com si res carrer Balmes avall, mentre les nenes corrien pel d'Aragó amb els ulls plens de llàgrimes i les galtes més enceses per la ràbia que per la nata rebuda.

Mai no vaig comentar l'incident amb ningú perquè tenia vergonya de mi mateix, i tampoc no volia avergonyir els qui vivien a Catalunya explicant-los-hi. Per altra banda, la travessa dels Pirineus fou tot un èxit, es va fer tot el que ens havien manat, i l'Onze de Setembre d'aquell any, entre una cosa i l'altra —com els contactes que vam fer i les informacions que anaren amunt i avall— va ser dels primers que es commemoraren amb més cara i ulls. Jo entre tant, i seguint savis consells, per la Diada ja feia una setmana que no era a Catalunya. Ho vaig llegir molt sintèticament als diaris de Mèxic i després arribaren notícies més precises que contrarestaren el mal gust de boca que m'havia deixat la dita bufetada.

Fins a cert punt l'havia venjat, però a la Núria no la vaig veure mai més, malgrat que pel carrer Balmes hi vaig baixar cada dia fins que m'en vaig tornar cap el meu país. I en viatges ulteriors tampoc. Encara ara, tot travessant el carrer d'Aragó, per on abans hi passava el tren per sobre, sempre miro per si de cas... mentre penso... i si aquell home s'hagués guardat l'odi tan gran que tenia per la llengua catalana!

Del que sí estic segur és que va influir molt en el que em va passar dotze anys després. El bon dia de Sant Jordi, a la Plaça Catalunya, els "grisos" hi van comparèixer per dissoldre un grup d'escridassaires i, per no perdre el costum, escalfar-li l'esquena a uns quants catalanistes. La nit abans havíem donat la benvinguda al diari "*Avui*" cantant "*Els Segadors*" i tot, i l'entusiasme general era molt gran.

Jo vaig arrencar a córrer quan un d'ells va començar a perseguir-me només a mi, potser perquè cridava més que els altres o se'm notava que era foraster. No m'hauria atrapat ni de bon tros si no se m'hagués entravessat una escala del Metro, d'això n'estic segur. Érem a la vora d'on ara s'alça el monument que més aviat sembla fet per un enemic de l'Avi Macià. Al tractar de fer el viratge que calia, vaig caure i em vaig pelar un genoll i esquinçar de valent els pantalons. Em toco la ferida que comença a fer-me mal, veig la cara d'aquell guardià de la llei que avança —ara caminant amb un somriure i la porra a punt— i la trobo ben igual que la d'aquell que havia bufetejat a la Núria; sense saber ben bé el que feia ni d'on vaig treure tanta energia, m'aixeco ràpidament, esquivo la garrotada i el rebo amb un fort cop de puny a la cara. Aleshores sí, amb la camisa tota esquitxada amb la seva sang, vaig córrer el que no havia corregut mai, però abans encara vaig tenir esma de dir-li alguna fresca referent al seu arbre genealògic. Si hi hagués justícia en aquest món, la Núria hauria d'haver estat una d'aquelles dones que m'apressaven per què me n'anés de seguida.

No sé si algun altre policia em seguí o no. El que va anar per terra, però, estic segur que ja no en va tenir ganes. El dia que el van reclutar i va sortir del seu "*pueblo*" per venir a Barcelona, no havia contemplat ni per equivocació la possibilitat de rebre en comptes de només donar. A mi en canvi, amb certa pràctica per fugir d'aquests aldarulls, no em va ser massa difícil perdre'm entre tantes parades de llibres i tants autors i compradors que hi havia per les Rambles, fins que vaig arribar on vivia, tot pensant en el que s'havia convertit aquella bufetada del carrer de Balmes. Les coses havien començat a canviar ràpidament a Catalunya, i encara ho farien molt més.*

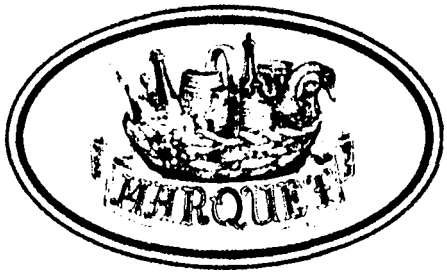

avinguda Carlemany,
botigues Molines s/n
telèfon 20 722
Les Escaldes,
Principat d'Andorra

hotel-restaurant

Chalet del Golf

al cor del Pirineu

PUIGCERDA (GIRONA)
880 962 i 880 950

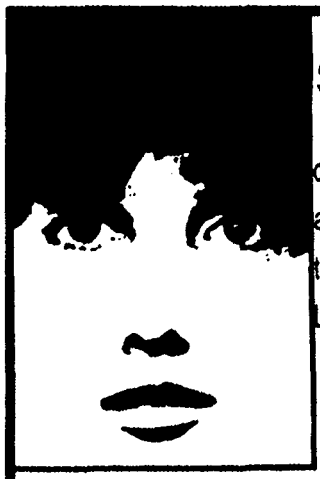

SOLCA
LLENCERIA
centre comercial monsa
avinguda carlemany 60-62
telèfon 23 854
LES ESCALDES

SOLER
BOUTIQUE
avinguda carlemany 34
telèfon 20 042
LES ESCALDES,
PRINCIPAT D'ANDORRA

INDUSTRIAL LANERA, S. A. DE C. V.
Calle Boleo núm. 54 / Col. Maza
06270 México, D. F.
Tel. 789 9100 Fax 789 9421

1960 - 1996

36 ANYS
AL SERVEI DE LA INDÚSTRIA TÈXTIL
DEL RAM DE LA LLANA

PASTISSERIA SUÏSSA

JAUME BASSEGODA
ESPECIALITATS SUÏSSES I CATALANES
Parque España 7 (entre Oaxaca i Sonora)
ESTACIONAMENT PROPI
Tels.: 211 09 51
211 09 04

Syntorgan, S.A.

PRODUCTES QUÍMICS.
FARMACEUTICS.
INDUSTRIALS.
EXTRACTES VEGETALS.

SUR 4 No. 261
COL. A. ORIENTAL
DELG. IZTACALCO
08500 MEXICO, D.F.

TELS.
558-20-02
763-63-09

FAX
558-94-66

VIAJES PALMA, S.A. DE C.V.

Ofereix els seus serveis en tot
el relacionat amb viatges,
excursions, hotels, etc.
Sempre que volgueu viatjar consulteu-nos

Regina i Joana Serra Altimira

Insurgentes Sur 598, planta baixa
Colonia del Valle
03100 México, D.F.
Tels. 523 8367 i 536 1046
Fax 669 4339

HOTEL NUÑEZ URGEL
* * * *

HOTEL EURO·PARK
* * *

GRUPO NÚÑEZ i NAVARRO

HOTEL GRAN VIA
* * *

HOTEL PARAL·LEL
* *

central de reserves: urgell 232 - 34
08036 barcelona
telèfon: 322 4153
fax 419 0106

La cuina i el cargol
de Lleida a Barcelona

Comte d'Urgell, 266
Tel. 321 83 51
08036 Barcelona

DR. RAFAEL VIDAL ANGLÈS

cirurgià dentista

horari de 10 a 1 i de 4 a 8 telèfon 523 6018

INSURGENTES SUR 682-305
DEL VALLE
02030 MÈXIC, D.F.

VIVES 1968

1997 Vives Molins

ANDORRA

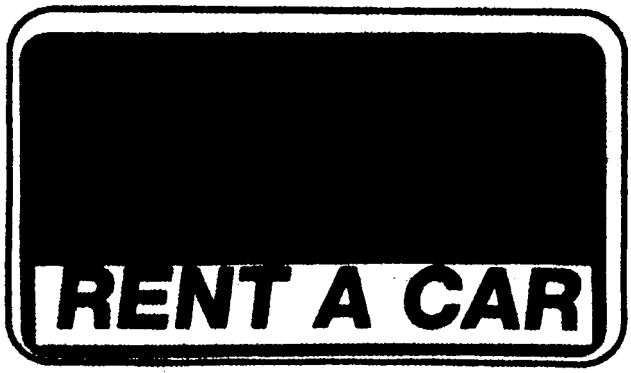

LLOGUER DE COTXES, MOTOS I MINI BUS 9

ENTREGUES A AEROPORTS, ESTACIONS DE TREN, PORT I HOTELS AMB RESERVA PRÈVIA

CONSULTI TARIFES ESPECIALS PER A SOCIS DE L'ORFEÓ CATALÀ

telèfons (343) 439 3880 *i* 322 7951

fax (343) 410 8271

elle
BOUTIQUE

C / Isabelle Sandy, 6
Tel. 21706 Fax 21489

Plaça Co-Prínceps, 5
Tel. 68 7 05

C / Les Escoles, 20
Tel. 89 7 06

Escaldes - Engordany
PRINCIPAT D'ANDORRA

SANTI SANTAMARIA

EL RACÓ DE CAN FABES

Carrer Sant Joan, 6 - Tel. (93) 867 28 51
Fax: 867 38 61
Sant Celoni
Barcelona

ÀNGELS SERRA

JOSEP COMAS I VIDAL

INJECCIÓ DE METALLS
D'ALUMINI I ZAMAC
Fabricació de Motllos

Vía A. López Mateos # 10
Col. Francisco Villa
54050 C.P.
Tlalnepantla, Edo. de México
Tel. 397 7172
Fax 362 1946

LA PAELLA
RESTAURANT

Carns a la Brasa
Cuina Internacional

Avda. Les Escoles, 3
Telèfon 20 9 27
ESCALDES
(Principat d'Andorra)

Adhesius, revestiments i productes químics per a la construcció

A Catalunya

A Mèxic

Li garantitzen el bon acabament per a la seva construcció

FIXCER PRODUCTS, S. A.
Ctra. Sant Cugat km 3
08290 Cerdanyola del Vallès
Barcelona
Tel (3) 580 15 00
Fax (3) 580 15 51

CEMENT COLA, S. A.
3a. Cerrada de Minas 141-A
Col. Lomas de Becerra
01280 Mèxic, D. F.
Tels. 598 83 80 i 598 68 64
Fax 563 01 95

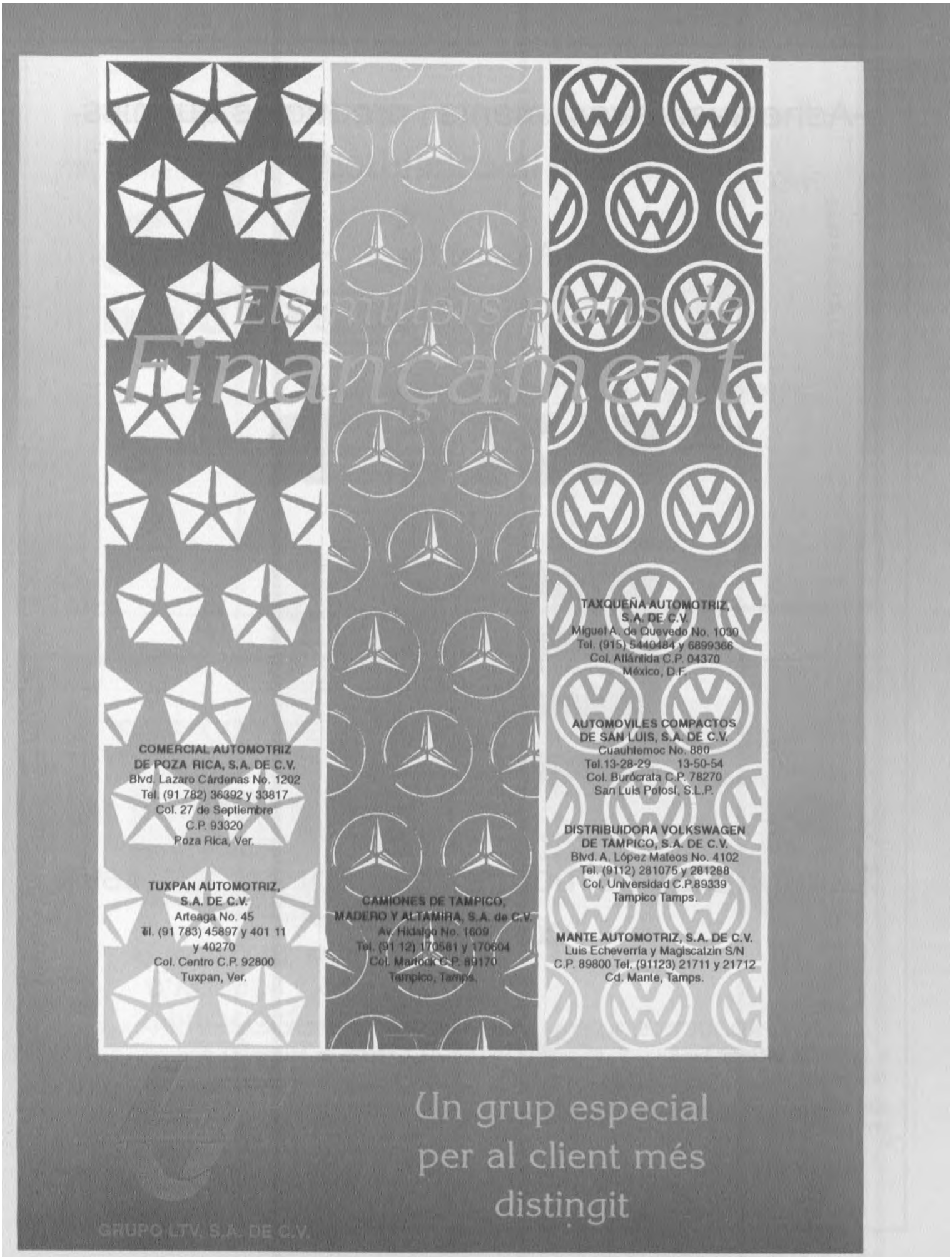
Els millors plans de
Finançament
COMERCIAL AUTOMOTRIZ
DE POZA RICA, S.A. DE C.V.
Blvd. Lazaro Cárdenas No. 1202
Tel. (91 782) 36392 y 33817
Col. 27 de Septiembre
C.P. 93320
Poza Rica, Ver.
TUXPAN AUTOMOTRIZ,
S.A. DE C.V.
Arteaga No. 45
Tel. (91 783) 45897 y 401 11
y 40270
Col. Centro C.P. 92800
Tuxpan, Ver.
CAMIONES DE TAMPICO,
MADERO Y ALTAMIRA, S.A. de C.V.
Av. Hidalgo No. 1609
Tel. (91 12) 170581 y 170604
Col. Mantock C.P. 89170
Tampico, Tamps.
TAXQUEÑA AUTOMOTRIZ,
S.A. DE C.V.
Miguel A. de Quevedo No. 1030
Tel. (915) 5440484 y 6899366
Col. Atlántida C.P. 04370
México, D.F.
AUTOMOVILES COMPACTOS
DE SAN LUIS, S.A. DE C.V.
Cuauhtemoc No. 880
Tel.13-28-29 13-50-54
Col. Burócrata C.P. 78270
San Luis Potosí, S.L.P.
DISTRIBUIDORA VOLKSWAGEN
DE TAMPICO, S.A. DE C.V.
Blvd. A. López Mateos No. 4102
Tel. (9112) 281075 y 281288
Col. Universidad C.P.89339
Tampico Tamps.
MANTE AUTOMOTRIZ, S.A. DE C.V.
Luis Echeverría y Magiscatzin S/N
C.P. 89800 Tel. (91123) 21711 y 21712
Cd. Mante, Tamps.
Un grup especial
per al client més
distingit
GRUPO LTV, S.A. DE C.V.

Ostres d'exportació, llamàntol viu, musclos, turbot, salmó fresc, vieiras, arròs negre, bacallà a la llauna, faisà, ànec amb peres, xai de llet... pastisseria variada i de creació...
Es clar que tot aixo té un preu, però anar al Costa Vasca és sempre una festa i crec que tots la mereixem de tant en tant...
I... també cal que descansi la dona...

Louisiana 16 Col. Nápoles (entre Filadelfia i Montana) al costat del Poliforum Siqueiros. Tels. 687-40-25 523-01-20 Fax. 687-41-23

RESTAURANT

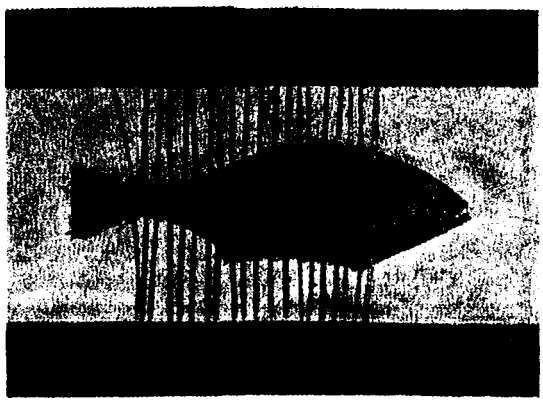

Costa Dorada

LA MENJA MEDITERRÀNIA

especialitat: *peix a la sal* ✸ obert els diumenges

Avenida Ejército Nacional 648, México, D.F. ✸ Tels: 545 3086, 531 1277

COL·LECCIÓ "SOM I SEREM"

Ensenyes nacionals de Catalunya

per

Lluís Domènech i Montaner

Edició facsímil, amb un pròleg de Martí de Riquer, de l'edició de 1936 avui introbable: obra amb més de dues-centes il·lustracions acolorides a mà. Llegendes, tradicions i història dels signes nacionals catalans: les barres de la Casa Reial de Barcelona, la bandera, l'escut, els emblemes reials i la creu de Sant Jordi. El pròleg de Martí de Riquer actualitza l'obra de Domènech i Montaner.

NOVETAT
Col·lecció "Som i serem", núm. 8
PVP 11.000 ptes.
+ 750 ptes. per despeses de tramesa
278 pàgines

Venda per correu: Apartat 2800. 08080 Barcelona

Llibreries de la Generalitat:
Rambla dels Estudis, 118, Barcelona
Gran Via de Jaume I, 38, Girona
Rambla d'Aragó, 43, Lleida
Serrano, 1, Madrid

Generalitat de Catalunya

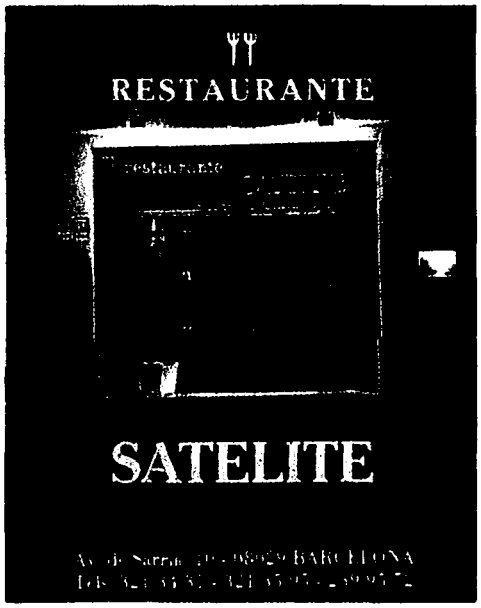

RESTAURANT SATÉLITE

de A. MAGRANÉ

Avinguda de Sarrià 10
08029 Barcelona

Tels. 321 3431 i 321 3595
Fax 419 6389

PAELLA DIÀRIAMENT RESTAURANT **CASA JUAN**

GAUDEIXI-LA AQUÍ O PORTI-LA A CASA
¿Fa una festa, banquet o boda?
Faci fruïr als seus convidats la nostra exquisida

PAELLA

SOM ÚNICS!
COMPROVI-HO I BON PROFIT!
Preu especial als socis de l'Orfeó Català

Atenció personal de Joan i Rosa Pascual

Av. Revolución 1225
a 30 metres de Barranca del Muerto
Tel.: 593 06 74

RESTAURANT • BAR • TAPES • "TABLAO" FLAMENC

Rincón Español

Un lloc diferent a una casa colonial del segle XVII
en el centre històric de San Miguel de Allende,
decorat i sota l'atenció del seu fundador Josep Vidal i Rofes

Obert tots els dies de l'any, de 1:00 pm a 11:00 pm
Reservacions al tel. (415) 229-84
Correo 29, col. Centro, C.P. 37700
San Miguel de Allende, Guanajuato

Descompte especial del 10% als socis de
l'Orfeó Català de Mèxic

EL CULTE A LA BONA TAULA

c/ VALENCIA 202 / BARCELONA
Tel. 451 2513

RESTAURANT I SALONS PER BANQUETS

EXPERIÈNCIA I DISTINCIÓ EN GASTRONOMIA I SERVEI

OBERT TOTS ELS DIES PER ESMORZARS I DINARS

AMFITRIÓ

JOAN PONSÀ I CALL

FORESTA

DISPOSA DE SALONS PER TOTA MENA D'ACTES DES DE 10 A 600 PERSONES

BATEJOS * COMUNIONS * BAR/MITZUA * GRADUACIONS * NOCES * ANIVERSARIS

* SEMINARIS * CONFERÈNCIES * EXPOSICIONS

RESERVES 5916
259 2668
2965
FAX 570 6014

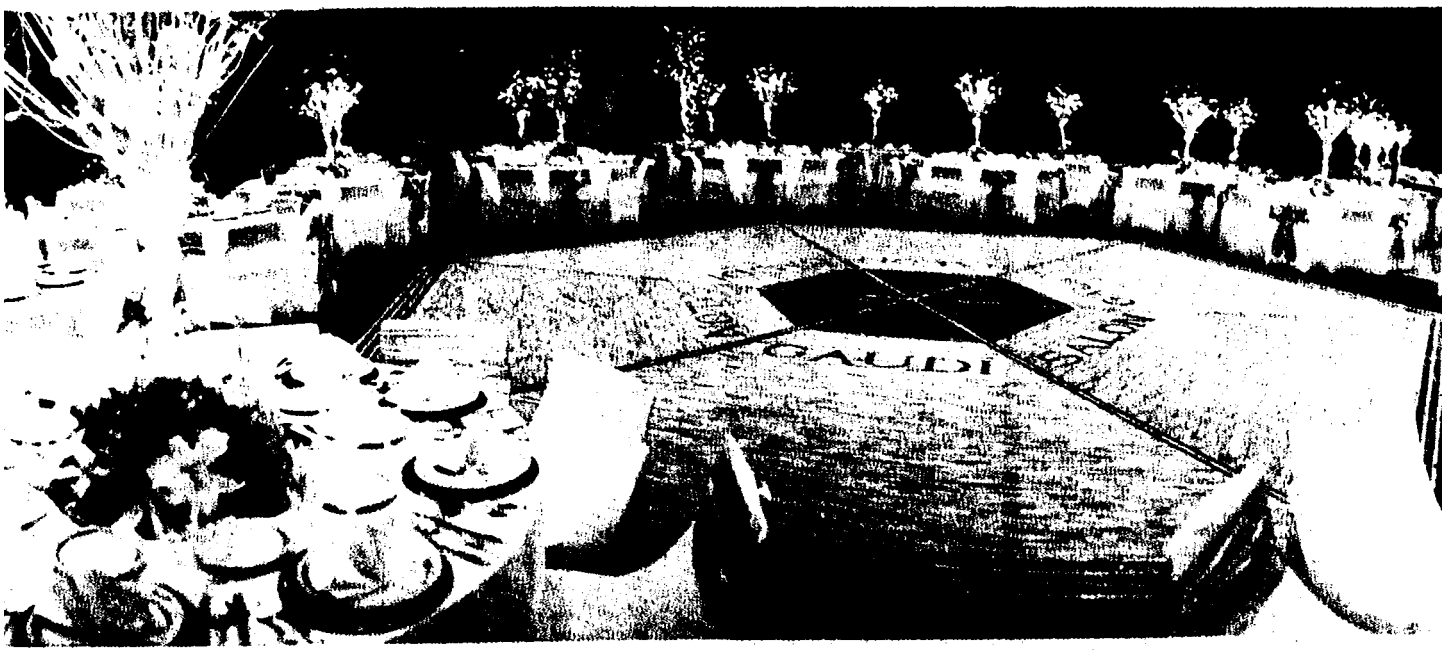

AV. CONSTITUYENTES 800 LOMAS ALTAS C.P. 11950 MEXICO, D.F.
AMPLI ESTACIONAMENT AMB VALET PARKING

Plaça Co-Prínceps, 5 ESCALDES - ANDORRA
Tel. Intl. + 376 + 821486 - Fax Intl. + 376 + 860244

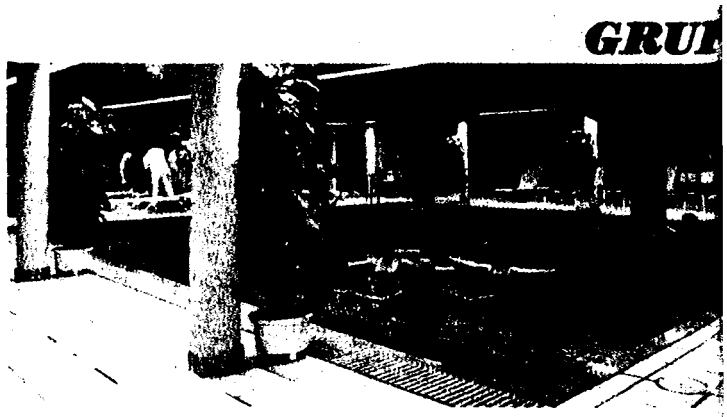

GRUP

VACA
LLELLESA

a ANDORRA

CENTRE TERMAL ROC BLANC. Situació privilegiada i tranquil.la en el centre comercial i origen de múltiples activitats culturals i esportives.

Elegant decoració en què predomina la llum natural i els espais oberts combinats amb plantes exuberants i una relaxant cascada d'aigua.

L'aigua natural termal de què disposa l'Hotel brolla a 67ºC. i és rica en ions, sulfat i sodi. Els seus efectes benèfics es prodiguen des de fa generacions.

Habitacions completament equipades i Suites amb jacuzzi i bany turc, contribueixen a facilitar el màxim confort.

Els seus selectes Restaurants "El Pí" i "L'Entrecôte" ofereixen en una atmosfera acollent i distingida les seves especialitats regionals i internacionals, com també menús dietètics personalitzats i equilibrats.

També estan a la seva disposició salons per a reunions i congressos. El seu majestuós hall amb ascensor panoràmic, la seva piscina termal cobertada, la seva piscina exterior climatitzada, jacuzzis, saunes, piano bar, etc., fan d'aquest Centre el lloc escaient per als seus dies de descans.

NOVETAT 96
Els grans professionals es troben a Andorra.
CIRURGIA ESTÈTICA en el CENTRE TERMAL.

LA NOSTRA BASE: L'AIGUA TERMAL AUTÈNTICA

PROGRAMES REALITZATS EN AMBDÓS CENTRES

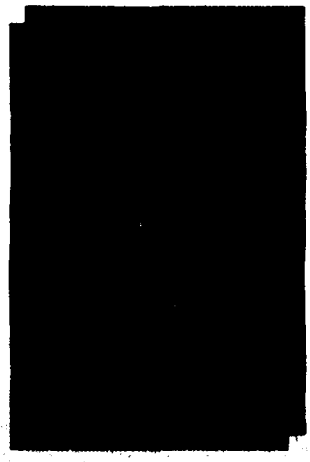

- Pausa cap de setmana
- Executiu
- Fitness
- Bellesa i relax
- Antiestrés
- Setmana d'aprimament
- Bellesa facial i corporal
- Tractament Gerovital
- Tractament Thymoteràpia
- Regeneració cel.lular bàsica
- Balneoteràpia
- Termalisme en vies respiratories
- Revitalització orgànica
- SILK-FACE. Pell nova, sense arrugues, en 11 dies.

REMODELACIÓ FACIAL I CORPORAL

- Arrugues
- Perfil dels llavis
- Maquillatge permanent
- Acné
- Liposucció
- Lipoescultura
- Aprimament Clàssic i Homeopàtic (dietes personalitzades)
- Cel.lulitis (Electrolipòlisi, Mesoteràpia)
- Flacciditat (Venes fredes i calentes)

ROC BLANC

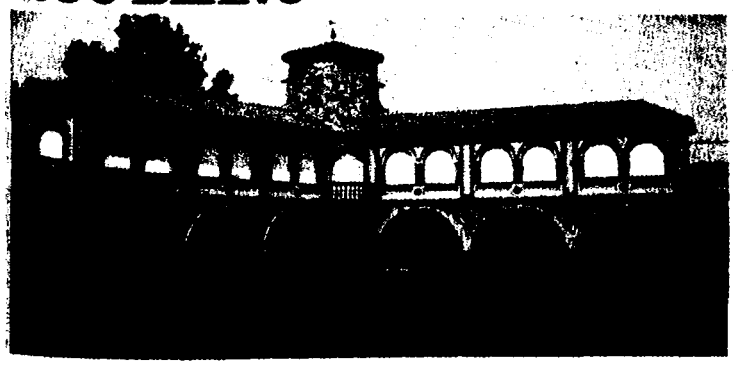

Carrer Nou, 38 - 43340 MONTBRIÓ DEL CAMP - Costa Daurada (Tarragona) ESPAÑA
Tel. (977) 82 64 13 - Fax (977) 82 62 51

INFORMACIÓ A ANDORRA
GRUP ROC BLANC
Tel. Intl. + 376 + 821486
Fax Intl. + 376 + 860244

INCLÈS, L'SALUT

a la COSTA DAURADA

HOTEL TERMES MONTBRIÓ. Hotel Resort situat a Montbrió del Camp, a només 6 km de la platja. Gaudeix d'una climatologia agradable durant tot l'any i d'un ambient privilegiat i tranquil.

L'aigua termal de Montbrió, possiblement l'únic manantial termal no descobert pels romans, brolla a 41°C. El mateix complex disposa d'aigües de fins a 81°C. segons la font.

Les instal.lacions del centre són, entre altres: Piscina termal, jacuzzi gegant, bany turc, saunes, zona de platja relax, jacuzzis de fang o algues, gimnàs panoràmic i una gran varietat d'equips per a hidro i electroteràpia.

Aquest peculiar complex, envoltat d'un impressionant jardí de 4 ha ofereix totes les comoditats en les seves acollents Habitacions i Suites. Els seus Restaurants, "La Sequoia", amb gran varietat i qualitat gastronòmica en un ambient únic i "L'Horta Florida", el petit restaurant a la carta amb inspiració mediterrània.

Marc ideal per a la celebració de tot tipus d'esdeveniments, (Congressos, Seminaris, Banquets, etc.). Punt estratègic per realitzar diverses activitats ; Culturals: Ruta del Císter, Ruta del Vi, Delta de l'Ebre i Festivals de Música a Cambrils. Esportives: Golf, Equitació, Vela, etc. Lúdiques: Port Aventura, ambient a Salou, etc.

OBERTURA ESTIU 96

LA NOSTRA BASE: L'AIGUA TERMAL AUTÈNTICA

SERVEI MÈDIC PERMANENT 24 HORES - TRACTAMENTS PERSONALITZATS

TERÀPIES PER AL SISTEMA CIRCULATORI:

(Insuficiència venosa, pesadesa de cames, esclerosi vascular)

- Presoteràpia
- Drenatge linfàtic
- Algoteràpia
- Mesoteràpia

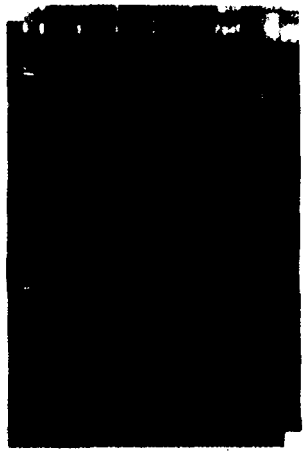

IVORY BOARD

OPALINA

Impresso sobre Couchê 220 Gramas